

Onsdagen den 14 februari

Onsdagen den
14 februari 1973

kl. 14.00

§ 1 Val av suppleant i riksdagens lönelegation, m. m.

Herr BRANDT (s) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! De på föredragningslistan uppförda valen av en suppleant i riksdagens lönelegation och en suppleant i riksdagens revisorer är föranledda av avsägelse. Valen avser därför återstående del av valperiod.

Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor av det utseende som framgår av till kammarens ledamöter utdelad promemoria. Såsom företrädare för valberedningen ber jag att få överlämna dessa listor.

Sedan herr Brandt här efter avlämnat ifrågavarande listor företogs val av en suppleant i riksdagens lönelegation och en suppleant i riksdagens revisorer.

De för nämnda val framlagda listorna, båda med partibeteckningen "Den gemensamma listan", upplästes av herr talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn upptagits på respektive lista, utsetts att för återstående del av valperioden 1971-1974 vara

suppleant i riksdagens lönelegation

fru Nilsson i Sunne (s)

suppleant i riksdagens revisorer (för herr Palm)

fru Sundström (s)

§ 2 Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.**§ 3 Meddelande ang. plenum onsdagen den 21 februari**

Herr TALMANNEN anförde:

Arbetsplenum onsdagen den 21 februari, som enligt den preliminära planen skulle börja kl. 10.00 eller 14.00, tar sin början kl. 10.00.

§ 4 Herr talmannen meddelade att herr *Wedén* enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven under tiden den 12 februari tills vidare.

Herr *Wedén* beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgörömlen.

§ 5 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1578 till trafikutskottet,

nr 1579 och 1580 till jordbruksutskottet samt

nr 1581-1583 till civilutskottet.

Onsdagen den
14 februari 1973

Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning 1972

§ 7 Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning 1972

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 1 över granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning 1972.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Den 2 augusti 1971 inkom till JO en anmälan från ansvarige utgivaren för tidningen Ny Dag, Per Francke, i vilken följande anfördes:

"Enligt uppgifter som framkommit i bl. a. tidningen FIB-Aktuellt har beredskapsnämnden för psykologiskt försvar genomfört en krigsövning benämnd Operation Jonas. Övningen skall ha engagerat 900 personer och kostat ca 15 miljoner kronor.

Förutsättningarna för övningen var präglade av stark fientlighet mot de radikala krafterna i vårt land. Således förutsattes att sedan Sovjetunionen ockuperat delar av Sverige skulle kommunister och andra progressiva ställa sig solidariska med invasionen och agera mot försvaret av Sveriges nationella självständighet.

Bl. a. ingick i förutsättningarna att den kommunistiska pressen i ledare skulle uttrycka sitt gillande av invasionen.

Det sätt på vilket beredskapsnämnden för psykologiskt försvar gjort upp förutsättningarna för krigsövningen måste ses som en mycket grov anklagelse mot vår tidning och det parti för vilket vi är huvudorgan, Vänsterpartiet Kommunisterna. Anhängare av en viss politisk åsikt-riktning stämplas som potentiella landsförrädare.

Jag hemställer att JO granskar huruvida beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har befogenheter att på nämnda sätt utmåla anhängare av en politisk riktning som potentiella landsförrädare och att JO uttalar sig om att man på detta sätt spenderar stora summor på övningar med de förutsättningar som ingick i den s. k. Operation Jonas."

Så långt Per Franckes anmälan till JO.

Den 10 november 1971 offentliggjorde justitieombudsmannen sitt beslut rörande nyss citerade JO-anmälan. Vad kom då JO fram till? Det bör först sägas, att JO byggde sitt yttrande dels på beredskapsnämndens yttrande, dels på bifogade hemligstämplade handlingar.

Ordförande för beredskapsnämnden är en av riksdagens ledamöter. Dessutom ingår ytterligare en ledamot av riksdagen i nämndens styrelse.

Beredskapsnämnden säger bl. a. följande: "Påståendet att förutsättningarna för övningen var präglade av en stark fientlighet mot de radikala krafterna i vårt land är oriktigt."

JO säger i sitt svar bl. a. "att jag vid min genomgång av det hemliga materialet inte funnit något som kan anses otillbörligt - - ...".

Man kan nu fråga sig varför jag i dag tar upp denna fråga, som egentligen låg på riksdagens bord förra året. Svaret är att efter det att riksdagen förra året tog del av JO:s ämbetsberättelse för 1971 har nya fakta framkommit, som gör att jag ser mig nödsakad att här i dag ta upp frågan.

Onsdagen den
14 februari 1973

Granskning av riksdagens ombudsmäns ämbetsförvaltning 1972

Folket i Bild kulturfront publicerade en artikel i nr 18 1972 där delar av de av JO åberopade hemliga dokumenten publicerades. Dessa hemliga dokument har inte bemötts och heller inte bestritts av ansvariga Operation Jonas-män. Jag konstaterar därmed liksom Folket i Bild kulturfront – att Per Francke hade rätt i sin JO-anmälan. JO och beredskapsnämnden för psykologiskt försvar har till riksdagen lämnat oriktiga uppgifter.

Låt mig helt kort – innan jag går över till de s. k. hemliga dokumenten – redogöra för förutsättningarna för Operation Jonas.

Vit, dvs. USA, och Gul, dvs. Sovjetunionen, har råkat i konflikt. Gul ockuperar delar av Sverige.

Jag skall nu gå in på de s. k. hemliga dokumenten. Låt mig citera ett av dem, med följande beteckning:

Fst/Sekt. 3, 1971.05.17 H 260 Underbilaga 3.5. Det heter där:

”De av vissa organisationer och VIT-fientliga grupper anordnade demonstrationerna fortsatte med samma tema som tidigare. Främst anklagades Västtyskland för en revanschistisk och krigshetsande politik. Med undantag för vissa städer har emellertid anslutningen till dessa möten snabbt avtagit. Inom krigsmakten fortsatte propagandaverksamheten av pacifistiska och försvarsnegativa krafter. Ett antal fall av ordervägran samt ett något ökat antal fall av sabotage/skadegörelse bedömdes vara det direkta resultatet av propagandan. Demonstrationer och protestmöten riktade sig inte bara mot beredskapshöjningarna i Sverige utan även i flera VIT-anslutna länder. Dessa åtgärder förklarades vara en utmaning mot stormakt GUL:s strävan att hejda rustningarna och få till stånd förhandlingar om successiva nedrustningar. Beredskapshöjningarna och inkallelserna utnyttjades i vissa kretsar i propagandasyfte för att skada krigsmaktens anseende och skapa misstro till den militära ledningen. VIT-fientliga grupper demonstrerade för att få inryckande värnpliktiga att vända hem eller vägra bära vapen.”

Jag kan fortsätta att citera ytterligare i detta s. k. hemliga dokument: ”ÖB beslut om GIVAKT och kvarhållande av militär personal över lördag -söndag har väckt mycket blandade reaktioner – från positiva till begränsade gruppers negativa demonstrationer. Det har förekommit att värnpliktiga trotsat förbudet mot hemresa – bl. a. ca 50 st. vid P 2 i Hässleholm sedan aktionsgrupp från Lund demonstrerat utanför kasernen på fredagseftermiddagen.”

Vad jag nu citerat räcker för att utpeka pacifister, radikaler och motståndare mot USA-imperialismen som landsförrädare i ett läge när Sveriges nationella oberoende var hotat.

Den politiska polisen hade under Operation Jonas fått en större roll än tidigare inom psykförsvaret – alltså SÄPO, som systematiskt förföljt vänstermänniskor men sett genom fingrarna när det gällt Ustasjafascister och fascistorganisationer av typ Demokratisk allians. Således sägs i de s. k. hemliga dokumenten följande: ”Det psykologiska försvaret måste under övningen i större utsträckning än vad som tidigare skett samöva med säkerhetstjänsten för att ges tillfälle att bemöta allmänhetens reaktioner inför subversiv verksamhet samt för att kunna inrikta säkerhetstjänsten på illegal verksamhet som bedrivs i avsikt att påverka

Onsdagen den
14 februari 1973

*Granskning av riks-
dagens ombuds-
mäns ämbetsför-
valtning 1972*

motståndsviljan.”

Vad detta konkret innebar för övningen kan visas med följande uppräknin g ur de s. k. hemliga dokumenten, publicerade i Folket i Bild kulturfront. Försvarsstaben hade gjort upp en s. k. Intressevis spelplan, där det hette beträffande Momentrubrik och övningsändamål: Infiltration i press. Åtgärder mot journalist som sedan maj månad skrivit konsekvent Gul-vänliga artiklar i försvarsfrågor. Under rubriken Spelledare och speldeltagare finner man press och radio, rikspolisen och beredskapsnämnden. Såsom Eftersträvat övningsutbyte anges samverkan försvarsstaben/sektion 3 och försvarsstaben/säkerhetsavdelningen/rikspolisen beträffande åtgärder samt begränsning av publiceringsrätt. Till slut kommer en anmärkning: Journalisten avslöjas senare som Gul-agent. Jag tycker att kommentarer är överflödiga på den här punkten.

Låt mig inom parentes säga att Per Franckes anmälan inte gällde att övningen lagts upp som en försvarsövning mot ett tänkt anfall från Sovjetunionen. Men jag kan ändå inte låta bli att reagera mot ensidigheten -- tänkbart för generaler och andra höga ämbetsmän är tydligen endast att faran kommer från öster. Denna ensidighet är ganska avslöjande och bekräftar ytterligare Per Franckes anklagelse.

Till sist. Jag anser självfallet att hemligstämpeln skall användas när det gäller att skydda försvarshemligheter. Men i det fall som jag nu berört har man använt sig av hemligstämpeln för att skydda höga ämbetsmäns politiska agerande. Den har använts för att skydda dem mot en berättigad kritik. Dessa herrars uppträdande under Operation Jonas har utsatt landet för fara, skadat enskilda och grupper och utgjort ett hot mot medborgarnas grundlagsfästa fri- och rättigheter. Det anmärkningsvärda är att konstitutionsutskottet låtit denna fråga passera utan någon som helst anmärkning.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Det finns i justitieombudsmännens berättelse ett ärende som på ett anmärkningsvärt sätt slätats över. Det är de händelser som förevar vid 1972 års värnpliktskonferens.

Den 6 april förra året besvarade försvarsministern frågor som var föranledda av det uppseendeväckande förhållandet att den då nyligen avslutade värnpliktsriksdagen övervakats såväl av personal från SÄPO som av försvarsstabens säkerhetsavdelning. Händelserna kring förra årets värnpliktsriksdag gav också anledning till utredningar av JO och överbefälhavaren. Låt mig i sammanhanget ta upp några av de frågor som berörs av JO i hans utredning.

På direkt fråga förra året om försvarsministern ansåg det lämpligt att personal från SÄPO och försvarsstabens säkerhetsavdelning närvar vid sammankomster av facklig karaktär -- som värnpliktsriksdagen är att hänföra till -- svarade försvarsministern mycket klart och utan omskrivningar att han ansåg att detta var olämpligt. Vad som framstår som mycket märkligt i dag är att JO-utredningen visar att denna övervakning från SÄPO:s sida inte varit någon engångsföreteelse utan förekommit även tidigare. Mot den bakgrunden är också försvarsministerns svar förra året ganska förvånande. Eller beror hans svar måhända på att han inte vet

vad hans personal sysslar med?

Enligt byråchefen Frånstedt i SÄPO har det gått till enligt följande. Jag citerar ur JO-berättelsen: "Säkerhetsavdelningen har följt inte bara 1972 års värnpliktskonferens utan också tidigare konferenser. Vid 1970 års konferens befarade man från militärt håll att den skulle störas utifrån. Man bad därför om säkerhetsavdelningens hjälp med folk som kunde konstatera om några ledande crosstiftare fanns på plats. Vid 1971 års konferens ville krigsmakten ånyo ha samarbete och då det är angeläget med ett gott förhållande mellan rikspolisstyrelsen och försvarsstaben ställde polisen åter upp."

Man skulle ha uppsikt över, som man sade, "förhållanden inne i konferenslokalerna". 1972 tog militärledningen åter kontakt med SÄPO. Denna gång var man intresserad av, som man sade, "vilka kontakter som knöts mellan subversiva element". Då det var, heter det vidare, ett framträdande militärt intresse "att få hjälp med identifiering av vissa personer, skickades polismän som hade god personkänedom".

Redan av denna JO:s egen skildring torde det vara klarlagt att säkerhetspolisens närvaro vid värnpliktskonferenserna var föranledd av att man skulle kontrollera och registrera åsikter – för militärledningen obekväma åsikter. Det framgår också av sammandragen av JO:s förhör med ledande militär personal. Säkerhetsmännen skulle enligt kommandörkapten Sten Nordlander på en skiss markera "de delegater som under första dagen sökt sabotera konferensen". Ordet sabotera måste i detta sammanhang betyda uttala för militärledningen obekväma åsikter, för någon annan form av "sabotage" förekom inte vid värnpliktskonferensen. Ingen bröt mötesordningen eller förhindrade någon att tala.

Det enda sabotaget mot värnpliktskonferensen svarade säkerhetspersonalen för. Säkerhetsmännen hade skisser över konferenslokalen, där de prickade in, med olika tecken, delegaternas åsiktshemvist. Dessa skisser påstås i dag vara förstörda. Detta kan naturligtvis inte bevisas. Enligt vad säkerhetsmännen uppgivit skulle en del av beteckningarna avse vilka av de värnpliktiga som satt i konferensens utskott nr 2. Men enligt det ögonvittne som återgivit hur originalskisserna såg ut var de som åsatts de tecken som sades gälla för utskott 2 inte alla medlemmar av detta utskott.

Det är vidare mycket anmärkningsvärt att de säkerhetsmän som kommit undan från konferensen påstår sig ha förstört sina skisser, så att JO i efterhand endast fått se en "principskiss" över noteringarna.

Just den frågan ställde jag till försvarsministern förra året: Vilka garantier finns att JO får ta del av just de papper som säkerhetsmännen använde under konferensen? Försvarsministern kunde inte svara på den frågan. Han sade att de anteckningar som jag åsyftade och "som naturligtvis är intressanta försvann i samband med det tumult som uppstod på värnpliktsriksdagen. De finns alltså inte. Man har gjort nya skisser, men hur de ser ut vet jag inte."

Efter att ha läst JO:s berättelse måste man ställa frågan: Vad garanterar att en sådan handling inte är tillrättalagd?

JO hävdar att det inte kunnat vara fråga om åsiktsregistrering, eftersom inget åsiktsregister finns hos försvarets säkerhetstjänst, frånsatt

Onsdagen den
14 februari 1973

*Granskning av riks-
dagens ombuds-
mäns ämbetsför-
valtning 1972*

en förteckning över dem som varit föremål för s. k. personalkontroll. Men vad säger att de i aktionen mot värnpliktskonferensen deltagande säkerhetspoliserna A och B — som de benämns i JO:s ämbetsberättelse — inte använde sina anteckningar till säkerhetspolisens register? Någon sådan garanti kan naturligtvis inte ges.

JO säger att det förekommit saker vid värnpliktskonferensen, t. ex. registreringen av dem som sökte "trasa sönder" konferensen, som väcker en del betänkligheter. JO instämmer också i omdömena att säkerhetsmännen uppträtt klumpigt. Men samtidigt slätar man över vad som har förevarit. Man angriper klumpigheten men inte aktionen som sådan. Vad stort sker bör tydligen ske tyst, som det brukar heta. JO kan heller inte finna att "de förstörda skisserna i huvudsak upptagit annat än vad rekonstruktionen utvisar". JO utesluter uppenbarligen inte att han kan ha blivit förd bakom ljuset.

JO slätar över säkerhetspolisens och militärledningens mycket märkliga, skumma affärer, och konstitutionsutskottet godkänner. Mitt förtroende för försvarsledningen var tidigare inte särskilt stort. Efter vad som hände vid värnpliktsriksdagen förra året och efter det svar som försvarsministern då gav har det inte stärkts. De försök som nu görs av JO att släta över försvarsstabens och SÄPO:s märkliga agerande gör att mitt förtroende även för denna institution sviktar. Och till märkligheterna hör att konstitutionsutskottet ingenting har att säga om detta.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskning avser justitieombudsmännens ämbetsberättelse för 1972. Vi har på vanligt sätt gått igenom ämbetsberättelsen, och granskningen har inte givit anledning till någon anmärkning från utskottets sida. Inte heller de två föregående talarna har framställt några anmärkningsyrkanden mot justitieombudsmännen.

Jag ber, herr talman, att få yrka att utskottets anmälan lägges till handlingarna.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Min anmärkning gällde JO:s ämbetsberättelse 1971. Anledningen till att jag tog upp den igen var att det framkommit nya dokument — tydligen vill inte heller herr Johansson i Trollhättan bestrida den saken — som visar att anklagelserna i den JO-anmälan som jag citerade var berättigade.

Jag förmodar att konstitutionsutskottet hade tillgång till de hemliga handlingar som jag nu har åberopat. Det anmärkningsvärda är då att inte konstitutionsutskottet har anmärkt mot det sätt på vilket Operation Jonas var upplagd. Jag måste tolka det så, att också konstitutionsutskottet anser det riktigt att stämpla radikaler, pacifister och motståndare till USA-imperialismen som landsförrädare, om en sådan situation skulle uppstå som man kalkylerade med i Operation Jonas. Det måste bli min slutsats eftersom herr Johansson i Trollhättan tiger om det som jag har tagit upp.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Granskning av riks-
dagens ombuds-
mäns ämbetsför-
valtning 1972*

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Låt mig helt kort få konstatera två saker.

För det första framförde herr Måbrink inte några som helst anmärkningar när JO:s berättelse för 1971 behandlades här i kammaren. För det andra har inte konstitutionsutskottet att gå in på de enskilda fallen utan endast att bedöma JO:s handläggning av ärendena.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Eftersom KU:s ledamöter uppenbarligen inte vill diskutera de här frågorna skall jag ta mig friheten att läsa in ytterligare några rader ur JO-berättelsen som gäller värnpliktsriksdagen i Örebro och försvarsstabschefens agerande, en av de högsta ansvariga i den här affären. I JO:s berättelse återges en redogörelse av byråchefen Frånstedt i SÄPO för hur det gick till när generallöjtnant Westin försökte göra upp med Frånstedt om att SÄPO-personalen efter avslöjandet på värnpliktsriksdagen skulle anses anställd hos försvarsstaben. Det låter så här:

”Medan konferensen pågick hade han semester. Vid midnatt natten efter tumultdagen blev han uppringd av Westin. Denne inledde samtalet med att säga att han förutskickade att Frånstedt visste vad som inträffat på konferensen. Därefter yttrade Westin något om att vi tar på oss allt ansvar. Frånstedt fattade detta så att försvarsstaben skulle ta på sig allt ansvar. Då han fann detta egendomligt frågade han Westin om denne talat med rikspolischefen. Westin uppgav att det hade han ej gjort. Han förklarade, att alla närvarande säkerhetsmän skulle anses anställda hos försvarsstaben och att det administrativa skulle kunna ordnas i efterhand. Frånstedt, som ansåg en sådan konstruktion ohållbar i längden, påpekade att premisserna inte alls var sådana. Westin svarade med att be rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning att inte göra några uttalanden.”

När sådana här saker kommer fram kan man ju inte bara tåga. Justitieombudsmannen säger också i sin sammanfattning av Örebrohändelserna:

”Sammanfattningsvis får jag om Örebro-händelserna som min mening uttala, att det kan ifrågasättas om säkerhetsavdelningens närvaro vid konferensen över huvud var påkallad och att, om avdelningen ansetts böra ha observatörer, dessa bort framträda helt öppet och icke så som nu skedde. Jag räknar med att överbefälhavaren inför framtida konferenser överväger frågan om säkerhetsavdelningens närvaro. Polis bör för framtiden inte närvara om det ej erfordras av polisiära skäl.”

Detta helt självklara konstaterande av justitieombudsmannen innebär en i sak nedgörande kritik av säkerhetsavdelningens agerande, men samtidigt lägger JO ärendet till handlingarna utan åtgärd. Jag tycker det är märkligt att KU icke har någonting att säga om detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

Nr 23

Onsdagen den
14 februari 1973

*Underlättande för
vissa handikappade
att ta del av Sveriges
Radios programutbud*

§ 8 Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 2 med anledning av riksdagens löne delegations redogörelse för verksamheten under år 1972

Nr 3 med anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1972

Nr 4 angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets förvaltning under år 1972

§ 9 Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 1 i anledning av propositionen 1973:4 med förslag till lag om handläggning av vissa ärenden angående ersättning enligt lagen (1954:243) om yrkesskadeförsäkring m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Underlättande för vissa handikappade att ta del av Sveriges Radios programutbud

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 1 i anledning av motioner om underlättande för vissa handikappade att ta del av Sveriges Radios programutbud.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! I anslutning till föreliggande utskotts betänkande vill jag i all korthet anföra följande.

Det finns i vårt samhälle många människor som på grund av dövhet eller hörselskador är mer eller mindre isolerade från arbetsliv och gemenskap. För dessa människor kan ljudradion och televisionen utgöra en möjlighet till kontakt och gemenskap med yttervärlden. Det är därför angeläget att man ser till att underlätta för dem att via dessa massmedia nå kontakt med andra människor och på det sättet uppleva mänsklig gemenskap. På olika sätt bör samhället hjälpa de handikappade som av ekonomiska skäl inte har möjlighet att inköpa en TV-apparat och betala licens för densamma. En TV-apparat är sannerligen ingen lyxartikel för den som lever isolerad på grund av sitt handikapp.

Det är också angeläget att se till att så många som möjligt kan ta del av de program som sänds i ljudradion och televisionen.

Antalet textade program i televisionen har under senare tid ökat, vilket man kan hälsa med allra största tillfredsställelse. Dock är det önskvärt att den som är döv eller hörselskadad skall ha möjlighet att ta del av alla de program som sänds i ljudradion och i televisionen. Trots att de tekniska möjligheterna har ökat för att döva och hörselskadade skall kunna ta del av program i ljudradion och televisionen, är förhållandena inte fullt tillfredsställande. Som ett exempel kan anföras att vid en konferens, som var anordnad av en dövstumsorganisation före det senaste valet, var de döva mycket besvikna över att de inte hade haft möjlighet att följa med de politiska debatter som sändes i radion och televisionen.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Underlättande för
vissa handikappade
att ta del av Sveriges
Radios programutbud*

De nåddes inte ens av de informationer som lämnades i televisionen om hur röstningen skulle äga rum etc.

Jag hoppas, herr talman, att ledningen för Sveriges Radio-TV ser till att vid det kommande valet de döva och hörselskadade skall kunna nås av de politiska debatterna och den information som lämnas om valet.

Möjligheterna för de döva och hörselskadade att ta del av programmen som sänds i televisionen har, som jag nämnde, under senare år ökat. Förutom de textade programmen har man framställt en särskild apparat, som man skall kunna koppla på TV:n för att hjälpa de döva att ta del av sådana program. De tekniska möjligheterna att ha en separat apparat kopplad till TV:n för att därmed få sändningen textad innebär givetvis att endast de som önskar textade program erhåller dessa. Det gäller ju nu bara själva inledningsstadiet; det återstår väl mycket innan man får dessa apparater prisbilliga. Här kan det kanske bli fråga om relativt stora kostnader för en dylik apparat. Ju större tillverkningen av sådana apparater blir, desto billigare bör de kunna vara. Jag har en önskan, herr talman, att sådana apparater kan bli klassade som tekniska handikapphjälpmedel och därmed bli statsbidragsberättigade.

Kulturutskottet tar inte ställning till begäran om befrielse för vissa handikappade från avgift för innehav av ljudradio och TV samt prövning av möjligheterna för vissa handikappade att erhålla avsevärda ekonomiska lättnader vid inköp av TV, utan utskottet hänvisar till att man kan påräkna att handikapputredningen lägger fram sitt betänkande inom den närmaste tiden. Utskottet skriver att man kan förvänta "att handikapputredningen inom den närmaste tiden i sitt arbete kommer att aktualisera frågan om underlättande för de handikappade att ta del av Sveriges Radios programutbud. Därmed kommer denna fråga under övervägande i ett lämpligt sammanhang." Jag har ingenting att erinra mot utskottets skrivning, bara det inte dröjer alltför länge innan utredningen lägger fram sitt betänkande. Jag vill gärna ha sagt att en viss otålighet förekommer bland de handikappade på grund av att utredningsresultatet ännu inte presenterats.

I vad det gäller önskemålet om en utvidgning av användandet av textremsor i TV-programmen delar jag utskottets uppfattning att denna fråga kräver ingående överväganden. Jag vill uttala min tillfredsställelse över utskottets påpekande om önskvärdheten av att utredningen inom Sveriges Radio beträffande en utökad användning av textremorna i TV-programmen skall leda till att de döva och hörselskadade i fortsättningen bättre skall kunna tillgodogöra sig TV-programmen. Därmed tillmötesgås ett länge närt önskemål från de döva och hörselskadade i vårt land.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 1.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har redan yrkat bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande nr 1 och därmed fullgjort en uppgift som jag också har för avsikt att fullgöra. Men han har framfört en del synpunkter här som jag gärna vill säga några ord om.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Underlättande för
vissa handikappade
att ta del av Sveriges
Radios programutbud*

Det råder inga delade meningar mellan utskottet och motionärerna i fråga om att det inte är någon lyx för en hörselskadad eller döv person att ha en TV-apparat. Vi vet emellertid att om vi som hör stänger av ljudet i TV-apparaten, så blir utbytet av programmet inte detsamma som om ljudet är påslaget. Det är därför alldeles riktigt att det inte har samma värde för den döve eller svårt hörselskadade att ta del av ett TV-program som det har för oss som kan höra.

Mot denna bakgrund har det föreslagits att man för dem som inte har möjligheter att på vanligt sätt höra Sveriges Radios programutbud skulle införa befrielse från skyldigheten att betala avgift för innehav av ljudradio och TV. Herr Börjesson i Falköping framhöll emellertid alldeles riktigt att då handikapputredningen inom den närmaste tiden kommer att arbeta med de här frågorna – alltså hur man skall kunna hjälpa dessa handikappade att tillgodogöra sig Sveriges Radios programutbud på ett bättre sätt – kommer frågan in i sitt rätta sammanhang. Och när det alltså är en utredning som just nu arbetar med detta har vi inom utskottet inte ansett oss kunna tillstyrka att riksdagen gör den i motionen önskade framställningen.

Sedan kom herr Börjesson in på textade program och noterade med tillfredsställelse att antalet sådana har ökat. Herr Börjesson framhöll också att det är önskvärt att de döva kan ta del av alla program som sänds. Det är självfallet mycket viktigt att underlätta för de handikappade att ta del av Sveriges Radios programutbud, och utskottet har också ägnat frågan mycket stor uppmärksamhet, vilket framgår av vårt betänkande. Det är emellertid för närvarande inte möjligt att texta alla program. Herr Börjesson sade att många hörselskadade mycket gärna skulle vilja ta del av den politiska debatten och att de skulle kunna göra det om debatten textades. I dag torde det emellertid inte finnas några förutsättningar för att klara av den saken. Visserligen säger en del människor att det inte bör vara några större problem med detta; man kan ha textremsor för hörselskadade som ser på TV. Ja, om det vore så enkelt! Men här möter man en rad svårigheter.

Då kan någon säga att problem ju är till för att övervinnas, och det är just vad man försöker göra nu. Men att texta alla program är en oerhört stor sak. Man frågar sig också vilka program som först och främst skall textas. Textning är mycket arbetskrävande, och den tar mycket stora personalresurser. I utskottet har vi fått den uppgiften att ett program om 30 minuter kräver flera dagsverken att textsätta.

Som herr Börjesson sade finns det dock vissa möjligheter, bl. a. den att koppla bort textremsan för den som inte behöver den och ha den kvar på de apparater där den behövs. Ja, man överväger för närvarande att gå på den vägen när det gäller att åstadkomma textade program. Man kan också säga att problemet rent tekniskt är löst. Det har demonstrerats för såväl Sveriges Radio som för Hörselfrämjandet och för industrin. Vidare finns den möjligheten att göra en extra bildskärm med textremsa, men det blir en dyrare lösning, och det är dessutom en sak som behöver utredas ytterligare.

Det system som vi nu har fått fram med textremsan på bildskärmen beräknas medföra en ombyggnadskostnad på 500 kronor per apparat.

Det kanske kan bli något billigare om produktionen kommer i gång ordentligt. Sveriges Radio har en arbetsgrupp eller kommitté som arbetar vidare med den frågan, och där har man nu kommit så långt att det knappast längre är något tekniskt problem med en bortkopplingsbar textremsa. I vad mån industrin i det fallet är intresserad kan jag inte uttala mig om. Inte heller vet man hur det kommer att inverka på programarbetet, om textremsor skulle användas allmänt. Man vet inte vad det innebär organisatoriskt eller vad det skulle kräva personellt och ekonomiskt. Ofta får man ju textsätta med mycket stor brådska.

Herr Börjesson sade att detta är ett problem som de hörselskadade väntar på en lösning av, och det är vi alla medvetna om. Utskottet delar också den förhoppning som herr Börjesson här givit uttryck åt, nämligen att det inte skall dröja längre än oundgängligen nödvändigt att skapa större förutsättningar för denna grupp handikappade, så att också de hörselskadade kan tillgodogöra sig programutbudet från Sveriges Radio.

Herr talman! Med det anförda ber även jag att få yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande nr 1.

Med detta anförande, under vilket herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Bibehållande av de traditionella högtidsdagarna m. m.

Föredros kulturutskottets betänkande nr 2 i anledning av motion om bibehållande av de traditionella högtidsdagarna m. m.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få meddela kammaren att någon glädjebomb inte är placerad i kammaren, varför en utrymning av kammare och läktare torde vara obehövlig. Alla kan alltså lugnt sitta kvar utan att frångå den rutin som är kammarens egen. Detta är sagt för att alla skall känna sig i fullkomlig säkerhet. Någon glädje skall alltså inte störa kammarens arbete.

Jag vänder mig till kulturutskottet och uttalar min stora tacksamhet över att utskottet som sitt andra ärende för året har behandlat min motion, vilket måste bero på att man fann den synnerligen viktig. Men sedan, kära kulturutskottsledamöter, har ni själva handlat helt inom ramen för det som varit föremål för min kritik: den allmänna tråkigheten. Ni har för riksdagen angivit gällande bestämmelser, stadgandet om våra högtids- och helgdagar, åberopat 1686 års kyrkolag och räknat upp alla våra kyrkliga helgdagar samt de förändringar som skett.

I ett avseende var livet färgrikare år 1686. Man gick åtminstone vid högtid i glada, färgrika dräkter. Framstående personer motsvarande statsminister Palme, Gunnar Hedlund och Gösta Bohman kunde ha vandrat här i krås, spetsbyxor och värja, och undertecknad som hemmansägare finge bära Vista härads glada vadmalsdräkt.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Bibehållande av de
traditionella högtidsdagarna m. m.*

Kulturutskottet har vidare efter uppräknig av alla våra helgdagar mycket noggrant konstaterat att vissa av våra helgdagsaftnar är att likställa med helgdagarna enligt växel- och checklagarna – ett föga glatt meddelande till dem som behöver en växel för sitt livsuppehälle kanske just den dagen. Men sedan, ärade kammarledamöter. Läs själva innantill i utskottets betänkande! Detta gäller dock en motion som ville att vi skulle fundera över vår allmänna glädje. I stället tar utskottet upp den allmänna ordningsstadgan, polismyndighetens befogenhet att upplösa tillställning, fara för ordning, förebyggande av lagstridigt förfarande m. m. Är det att undra på att hämningarna släpper hos oss svenskar på Ålandsfärjorna, att hotell i England vägrar att inhysa högljudda vikingar, att konsulatet i Hamburg har en extra förstärkningskassa för att bunta ihop plundrade och vilsegångna svenskar från Reeperbahn eller att vi dör av hjärtslag och fylleri i Medelhavet eller i vågorna från Atlanten? Är det att undra på detta, när till på köpet det ärade kulturutskottet i beskrivningen av våra allmänna helgdagar använder så stort utrymme för att påminna om hur ordningen bör upprätthållas vid idrottsevenemang, dans, teater-, biograf- och tivolföreställningar, marknadsnöjen och festtåg? Jag känner mig som en förlupen svensk när jag läser s. 2 i utskottets betänkande. Återigen – jag har, kulturutskottets ordförande, bara begärt att ni skall fundera litet på glädjen.

Det är riktigt att jag i motionens yrkande har framhållit våra traditionella högtidsdagar för att göra något mer av dem, för att våra storstäder – och småstäder också för resten – inte bara skall ligga där platta i sin högtidlighet, medan många människor mer eller mindre planlöst söker sig därifrån i sina bilar, och för att våra ungdomar skall finna ett krypin som inte tar ifrån dem deras studiepengar innan halva terminen har gått. Det gäller att hitta former för att stimulera människorna och få dem att engagera sig i ett berikande nöjesliv, så att familjerna kan hålla ihop, så att människor kan umgås och känna gemenskap över yrkesgränserna och för att skingra kategoritänkandet. Det är inte ett Sverige med buskis och tjo och tjim som jag är ute efter, utan det är ett gladare Sverige som ger litet mer av mänsklig värme, ett Sverige där det inte skall kosta så mycket att ha litet roligt.

Det är riktigt att jag inte begriper dem som inte har förståelse för ett bibehållande av och innehållet i våra traditionella högtidsdagar för att med dessa som underlag skapa samhörighet och fest. Inte heller förstår jag dem som tror att demokratin skulle vinna på att vi urvattnar och bleker färgerna vid riksdagens högtidliga öppnande. Tristare figurer än vi riksdagsmän, inklampande i galoscher och klädda i både sommar- och vinterkonfektion, får man leta efter. Inte nog med att vi klampar in i rikssalen, utan vi tränger oss in med ursinne för att komma så långt fram som möjligt och kunna betrakta färgrikedom framför oss – inte herrar statsråd som sitter på den vänstra sidan men väl skönheten en meter ovanför deras huvuden, den diplomatiska kåren. Inga är så lysande som representanterna för utvecklingsländerna. De vet vad festivitas är för någonting. De har inte råd att vara den förutan, och de klär sig vid det här tillfället för att hedra den trevlige, vänlige, tålmodige men murrige svenske riksdagsmannen.

Herr talman! Här har jag gjort mig skyldig till en oförlåtlig distinktion – statsrådet Alva Myrdal brukar kunna bära högtid av denna art på ett glansfullt sätt. Men så har hon också i många år verkat i de fattiga länderna!

Utskottet har hänvisat till kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik. Där talas om kultur i form av aktivt deltagande och eget skapande arbete och vad detta kan betyda för kommunikationerna människorna emellan. Men det talas också om behovet av stora satsningar från samhällets sida.

Är det de stora satsningarna som behövs för att skapa litet mer glädje och samhörighet i det här landet? Vi har tiotusentals ungdomar, som spelar och sjunger, och hundratals orkestrar som kunde göra sig gällande i organiserad form, ofta ute i det fria när städerna dragit på sig sin helgdagskostym – jag betraktar den nu som en urvuxen sjömanskostym. Varför inte använda våra järnvägsstationer, som i tråkighet överträffar det mesta här i landet men som ändå är till för kommunikationerna människor emellan, och låta dessa bli trivsamma samlingslokaler med litet service och litet värme. På det viset kunde man också få tiden att gå litet fortare när man väntar på tåg och bussar som inte håller tiden – om nu järnvägen inte redan är nedlagd.

Varför använder man inte vår underbara årstid för att bygga ut trottoarserveringar längs gator och i parker? Nej, ärade kammarledamöter, hälsovårdsstadgan och ordningsstadgan sätter krokben överallt! Man kan inte, herr talman, få ett gladare Sverige genom en fulländad hälsovårdsstadga och en skolfrökenaktig ordningsstadga. Man får inte göra miljön så steril, så exemplarisk att vi inte får någon miljö kvar! Då försvinner värmen, och finns det ingen värme finns det ingen glädje. Det är ju därför våra ungdomar hänger som klasar i träden när grönskan skall fällas för tunnelbanan, och jag tillhör faktiskt dem som menar att man skall göra en krök på vägen för att rädda en bokskog. En rak linje är dessutom mycket tråkigare än en krokig.

Nu säger utskottet att uppgiften att anordna nöjesarrangemang och tillvarata helgdagarna i de former jag föreslagit är en lokal angelägenhet. Det är självklart att man inte kan stifta lagar om glädje. Det är också självklart att det är den personliga aktiviteten som i detta sammanhang skall kunna lätta upp våra levnadsvanor. Kulturutskottet hade här chansen att inspirera till sådana lokala initiativ. Man hade på det lokala planet kanske känt att man fått en viss sanktion om utskottet hade varit litet gladare och välvilligare i sin skrivning.

Nu finns det väl kamrater i denna kammare som tror att jag blivit alldeles stollig. Vad har detta med högtidsdagar och motionen att göra? Jo, om ni inte bara läser klämmarna utan innehållet i motionen 84 skall ni finna att det står där. Och kulturutskottet, som jag vet *kan* läsa, kan också ana sig till vad som står mellan raderna för att göra prosan mer njutbar. Jag skall förklara detta ytterligare. Men först vill jag säga att jag räknade inte med, herr ordförande i kulturutskottet, att få motionen bifallen, men jag räknade med att utskott och kammare och även allmänheten skulle få tillfälle att avgöra om innehållet var värt att diskutera och om det fanns en sådan grund, som var mindre att gyckla åt och mer att respektera. Vi svenskar borde fundera över om svenskarnas

Onsdagen den
14 februari 1973

*Bibehållande av de
traditionella hög-
tidslagarna m. m.*

förhållande till sig själva är riktigt gott. Om inte – vad kan vi göra för att hjälpa upp situationen?

Jag kan förstå att utskottet trots sin omsorgsfulla behandling av min motion inte har haft tid att fundera över vad glädje kan betyda för en nation. Själva vet vi var och en skillnaden i arbetsinsatser, aktivitet och hjälpsamhet om vi är glada. Glädje och lycka är två odelbara begrepp. Det är väl inte kulturutskottet obekant att den engelske filosofen Jeremy Bentham utgick från tanken att allt handlande måste utgå från att ge största möjliga lycka åt största möjliga antal människor. Den tråden har tagits upp av vår egen professor i nationalekonomi Anders Östlund med ett djupt allvar. Han säger att även om lyckan liksom kärleken är som en kvicksilverdroppe i en handflata som, när forskarna tittar närmare på den, rinner snabbt ut mellan fingrarna, så behöver vi teknokrater, forskare och inte minst politiker öppet tala om lyckan som samhällets mål. Om nu glädjen och lyckan hör ihop, och glädjen är en inledning till lyckan, och glädjen är lättare att fånga, då finns det all anledning att börja placera in glädjen som en korrektionsfaktor i den samhälleliga ekvationen. Lyckan, säger Östlund – och jag säger också glädjen – skall upphöjas till suverän målvariabel. Alla – även våra kraftfullaste handlingsmänniskor, t. ex. de som representerar kulturutskottet – skall under ansvar tvingas att bli lyckans – och glädjens, säger jag – ödmjuka tjänare. – Då kan vi förverkliga demokratin, säger Östlund.

Jag ber att ytterligare få citera honom. Han säger: "Även om kunskaperna blir pragmatiska så har vi gjort vad vi kunnat. På lite sikt skulle resultatet visa sig. Den västerländska civilisationen skulle börja gå ner i varv" – han menar hetsen – "vi skulle ta det lugnare och med mindre stress." Frågan är om inte glädjen är en inledning att söka lycka och om den inte ger större möjligheter att påverka till vettigare beslut, kammarens ledamöter.

Vår vän och diktare F. M. Franzén har skrivit några rader om lyckan och glädjen. De är skapade med melodi. Jag avstår från att sjunga dem, även om det skulle vara mycket stimulerande att få en dialog i likhet med den som förekommer på Operan. Tänk er för resten om vi skulle göra så. Jag hör redan inom mig hur hjältetenoren om några dagar skall förklara hur väl underbyggt det var att lägga skatt på engångsglas. Och jag känner liksom i luften att det måste bli en aria tagen ur dels Don Juan, dels La Traviata. Om det slutar med något ur Figaros bröllop är för mig ännu obekant.

Till sist, herr talman, ber jag att få föreslå att kulturutskottet inför en signaturmelodi i sin verksamhet innan det startar morgonens arbete. Jag tycker att man då skulle kunna använda följande dikt av Franzén:

"När skämtet tar ordet vid vänskapens bord,
med fingret åt glaset, som dofta,
så drick och var glad: – på vår sorgliga jord
man gläder sig aldrig för ofta.
En blomma är glädjen: i dag slår hon ut,
i morgon förvissnar hon redan.
Just nu, då du kan, hav en lycklig minut,
och tänk på den kommande sedan."

Herr talman! Då ett bifall till mitt tänkta yrkande skulle erfordra grundlagsändring, måste jag avstå från detsamma.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Först vill jag bestämt protestera, när herr Lothigius här säger att vi i utskottet skulle ha lyckat med hans motion. Vi har avgivit ett betänkande där vi i sanning inte har gått in för något lyckel.

Herr Lothigius sade sedan att det inte gällde den himmelska, utan den jordiska glädjen. Men det är ändå så, att högtidsdagarna i vårt land i allmänhet är kyrkliga högtidsdagar, och därför är det ingenting egenomligt i att dessa har upptagits i betänkandet. Vidare vill jag säga att det givetvis finns en del människor som vill göra dessa kyrkliga högtidsdagar till ett slags glädjedagar genom att då arrangera alla upptänkliga nöjen. Det finns emellertid i det här landet också en stor skara människor som i stillhet vill fira de stora högtidsdagarna – såväl juldagen som långfredagen och påskdagen, för att ta några exempel. För dessa människor kan också stillheten upplevas som en glädje.

Herr Lothigius talar också om att man skulle kunna variera klädseln. Mig veterligt råder det inget förbud för herr Lothigius att här i riksdagen bära sin häradsdräkt.

När det gäller riksdagens högtidliga öppnande, som herr Lothigius nämnde, vill jag säga att det tydligen finns olika motiveringar för att gå dit. Personligen går jag dit för att övervara gudstjänsten och för att lyssna till trontalet. Andra kan ha andra bevekelsegrunder; jag skall inte fördjupa mig i dem.

Det är svårt, herr Lothigius, att få någon riktig klarhet i vart den här motionen syftar. Jag har noterat att den skulle beröra hälsovårdsstadgan, ordningsstadgan, vägbyggen, järnvägsstationer osv. – det är så mycket som tas upp i motionen. Och så kommer klämman, där det hemställs att vi skall bibehålla och utveckla våra traditionella högtidsdagar och ge dem mer av innehåll och festivitas. Men ingen har ju ifrågasatt någon ändring av antalet högtidsdagar i vårt land, varför vi har svårt att förstå meningen med att begära en utredning om att vi skall få behålla våra traditionella högtidsdagar. Men visst är det riktigt att vi försöker få litet mer – gärna mycket mer – av en kulturell verksamhet som ger bättre kontakt mellan människorna.

Utskottet anser emellertid, att olika människor har olika krav på glädje. Det råder även olika traditioner i olika delar av vårt land. Vi har därför kommit fram till att det är betydelsefullt att man finner former och vägar för kulturell verksamhet i vid mening.

På s. 3 i kulturutskottets betänkande har vi omnämnt kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik. I detta har rådet kommit fram med en rad idéer och förslag, som ger utrymme för egna och lokala initiativ. Utskottet ser gärna att någonting positivt sker på detta område, och det skulle inte vara någon större svårighet att här omnämna en rad av de olika aktiviteter som kulturrådet pekar på men vilka man inte vill styra från statsmakternas sida. Man vill inte uniformera dem, utan vill i stället att de blir föremål för egna och lokala initiativ.

Enligt utskottets mening är det önskvärt att vi inte bara är mottagare

Onsdagen den
14 februari 1973

*Bibehållande av de
traditionella högtidsdagarna m. m.*

utan också aktiva deltagare i kulturellt arbete -- detta må sedan gälla gruppgemenskap eller annat samarbete för att få fram en kulturell aktivitet eller genom eget skapande och formgivande. I våra miljöer lever många människor nära varandra men har ändå mycket liten kontakt sinsemellan. Genom gemensamma aktiviteter på det kulturella området i närheten av där vi bor tror jag att vi skulle kunna medverka till större gemenskap.

Utskottet har kommit fram till att en utveckling i den riktningen framdeles måste bygga på lokala traditioner och initiativ. Vi har därför inte ansett det vara den lämpligaste formen att begära en utredning i detta ärende, inte minst på grund av att kulturrådets betänkande föreligger. Det är ett gediget betänkande med många uppslag och som nu är ute på remiss. Det är inte säkert att varje uppslag passar alla. Genom att man ute i organisationer och ute i den kommunala verksamheten söker få i gång en aktivitet, som berör de enskilda människorna, tror vi att man har anledning att just nu ägna uppmärksamheten åt ett förverkligande av olika uppslag som man där har fått. Därför har vi inte kunnat tillstyrka motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till kulturutskottets betänkande nr 2.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr Mattsson i Lane-Herrestad talade om de kyrkliga högtidsdagarna, men jag vill gärna rätta till ett missförstånd oss emellan på en punkt.

Jag vill inte ha en förändring till stånd i detta sammanhang. Nej, jag vill bara minska avståndet mellan dem som känner en religiös glädje och värme och dem som vill ha en profan värme och glädje under högtidliga, värdiga och trivsamma former. Därvidlag tror jag att de båda parterna i det svenska samhället skall möta varandra. Det är egentligen detta som utgör bakgrunden till vad jag har fört fram, herr talman. För att visa herr Mattsson min uppskattning för den sidan har jag till och med åberopat en av våra mest kyrkliga skaldar, F. M. Franzén. Men efter att ha lyssnat på min vän herr Mattsson i Lane-Herrestad har jag nästan lust att ändra Franzéns dikt på följande sätt:

När kulturutskottet tar ordet vid riksdagens bord

kammararens glädje vi offrar

försök ändå var glad du parlamentariska hjord

man gläder sig aldrig för ofta.

Ett ord kan vara glädjen; som aldrig slår ut

i morgon glömt är det redan.

Just nu Mattsson i Lane-Herrestad, hade ni en sällsam tribut

tänk noga på den kommande sedan.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Det är inte min läggning att vara rolig, och det har jag inte heller försökt vara i ett allvarligt menat anförande. Jag konstaterar att herr Lothigijs och jag på den punkten inte tycks vara så långt ifrån varandra.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Bibehållande av de
traditionella högtidsdagarna m. m.*

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam över i varje fall värmen i herr Mattssons i Lane-Herrestad röst, när han talar om glädjen.

Fru SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Just i dag är det synd att man inte är poet.

När herr Lothigius i sin motion tar upp Sveriges och svenskarnas förhållanden till andra länder gör han det inte till en försvarsfråga, vilket jag noterar med tillfredsställelse, utan han för över frågan mer till den poetiska sidan -- om vi är tråkigare än andra länders folk, alltså en bedömningsfråga som inte kan mätas i några anslag, vare sig de kommer från staten eller från kommunen.

I sin motion går han tillbaka till 1700-talet och säger att utlänningarna då betraktade oss som mindre putslustiga figurer. Utan att vara alltför bevandrad i Sveriges historia vet jag att det var ytterst få svenskar som då hade kontakt med andra länder. Om den gruppen -- jag föreställer mig att det var handelsmän, vandrande gesäller och krigsmän -- fick stå som ett mönster för hur svenskarna var och hur de uppförde sig så utgjorde de väl en mycket liten begränsad grupp av svenska folket.

I motionen står det att vi svenskar har en nära nog religiös längtan efter sol och värme. Jag vet inte om jag skall kalla denna längtan för religiös, utan det är väl så att vi som bor här uppe i den mörka och kalla Norden gärna vill byta ut några veckor mot sol och värme. För många är det en engångsföreteelse att resa till ett varmare land eller också är det förenat med ekonomiska uppoffringar att kunna resa bort en tid. Att man sedan kommer hem brun och tråkig, som det står i motionen, har jag aldrig hört talas om. De flesta kommer hem utvilade, pigga, glada, prisande solen och värmen och prisande även sitt eget fosterland, som de har fått en helt annan syn på, därför att de har fått tillfälle att jämföra med hur man har det i andra länder. Jag tror inte på talet om att vårt land med dess styrelsesätt sätter upp några spärrar för glädjen i livet. Det avgörande är ju att glädjen har flyttat ut till ännu större grupper i samhället därför att en utjämnande politik har gjort det möjligt för allt fler grupper att känna trygghet, glädje och frihet i livet.

I min närmaste omgivning brukar jag träffa studiegrupper äldre människor, pensionärer -- som under flera säsonger sitter och läser främmande språk ihärdigt och envist. De samlar ihop sina små besparingar och reser ut, kanske till England eller Tyskland, för att få pröva sina nya språkkunskaper. De där människorna är många i vårt samhälle. Och inte är de tråkiga heller, vare sig när de åker bort eller när de kommer hem, men alla intygar att det är det nya samhället som har gett dem en chans till detta. Nu är det inte bara resor som är glädje i livet, utan jag tror att det här är ett exempel på människornas frigörelse, som ofta får sitt utlopp i dessa glädjeyttringar.

Motionären pekar på alla dystra och mörka inslag i TV och radio. Och visst är det mörkt och dystert i världen med krig och naturkatastrofer, med svält och med osämja mellan folken. Jag tror, herr motionär, att vi alla inom oss bär det mänskliga draget att vi liksom vill skydda oss mot upplevelsen av de här mörka bilderna i TV-rutan. Men nyheterna utifrån

Onsdagen den
14 februari 1973

*Bibehållande av de
traditionella hög-
tidsdagarna m. m.*

världen är hårda och kalla för oss att konstatera. Jag tror inte att personalen på TV och radio med vett och vilja färgar nyheterna mörkare än de är.

Att definiera glädje och lycka i livet är lika svårt som att entydigt tolka ett musikinslag eller en litterär skildring. Ett skratt verkar ihåligt om man inte inom sig är glad över att få skratta. Därför bör vi stimulera aktiviteter, där vi under enkla former kan samlas till gemenskap och engagera oss. Jag gissar att motionären och jag kan komma överens om att det kommersiella nöjeslivet är en dålig ersättning för gemenskap och uppriktig glädje. Men sedan kanske våra åsikter går isär när vi skall besluta oss för vilka utformningar våra festliga dagar i livet skall ha. Då kommer troligen våra politiska åsikter att föra oss in på olika värderingar och målsättningar som vi har. Ibland får man den känslan när man hör hur våra politiska motståndare svartmålar vårt land och våra politiska handlingar och påstår att vårt parti har skapat ett samhälle utan glädjeyttringar. Det är därför som jag har tagit upp det här enkla resonemanget.

Statsminister Palme har många gånger understrukit att vårt parti är en frihetsrörelse som vill befria människor från fattigdom och nöd och att vi vill solidariskt se till att varje människa skall få utveckla sitt kunnande i frihet. Men då lyfter våra motståndare fram den ena gruppen efter den andra och säger: Se här, ni är förföljda av socialdemokraterna! Och det, herr motionär, skapar kyla mellan människor och konstlade gränser, som får glädjen att övergå i misstänksamhet och ovilja att se det positiva i livet. En känsla av solidaritet skapar också en känsla av glädje.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till kulturutskottets förslag.

I detta anförande instämde fru Berglund, fru Nilsson i Sunne, fru Åsbrink och fru Johansson samt herrar Mellqvist, Andersson i Billingsfors, Larsson i Vänersborg, Fredriksson, Ekström, Wikner och Nilsson i Östersund (samtliga s).

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Det var inte min mening att – och den ärade föregående talaren sade också att jag inte hade gjort det – lägga in någon partipolitisk innebörd i vad jag sagt eller skrivit eller att göra en anmärkning mot det socialdemokratiska partiet, utan jag har talat om svensken som sådan. Jag har därvid överdrivit här och var för att vi skulle kunna förstå dessa frågor något bättre. Jag avstår, herr talman, från att ta upp det partipolitiska kabblet. Det var också min tanke att vi skulle komma ifrån det genom att skapa litet mera av värme och glädje i vårt samhälle. Det skulle alltså, herr talman, bidra till att avskaffa sådan bitterhet som kanske fortfarande kan finnas mellan olika grupperingar. Man kommer varandra närmare genom enkla och trevliga nöjen, som ger glädje och värme.

Jag gjorde en historiebeskrivning, där jag tog upp vad man förr i världen sagt om oss svenskar. Jag har läst om detta, och det är ju så att vi har ett kallt och fruset land. Man kan inte komma ifrån att också sinnet blir fruset ibland. Utlänningen har också sedan gammalt sådana erfaren-

heter av vårt folk alltifrån vikingatiden och även senare.

Vi reser också alltfört till södern och blir bruna där nere. Jag sade inte, fru Sundström, att vi då var tråkiga, men vi blir det så småningom när vi kommer tillbaka igen. Och vad beror ibland tråkigheten på? Ja, en sak kan vara en sterilt planerad stad som exempelvis gör att vår ungdom flyktar till andra länder. När man tar bort våra parker och glömmer grönskan – se bara på Sergels torg! – då blir det sterilt och tråkigt för människan.

Men det är inte bara svenskar som har förmånen att få fara utomlands. Hela världen gör det: tyskar, engelsmän, italienare och fransmän reser som aldrig tidigare. Det är inte en egenskap som utmärker bara oss svenskar.

Nej, fru Sundström, det ligger inte på det planet. Det är på ett annat plan som jag har velat att vi skulle försöka möta varandra, i en glädje som skapar en form av lycka. Jag vill inte att denna fråga skall bli politiskt infekterad, men om så är fallet, lämnar vi den därhän.

Jag vill säga till fru Sundström: En svala gör ingen sommar, en blomma gör ingen vår, en röst är blott en ton i kören – ett tack dock, fru Sundström, för denna *Er glädjens tår*.

Fru SUNDSTRÖM.(s):

Herr talman! Det är inte så ofta som man kallar mig för blomma, och jag tar emot den komplimangen i detta samarbete.

Jag tror att det är väldigt viktigt att ta upp resonamang om hur man vill förändra människornas vardag i stället för att se efter hur vi har det med våra festdagar i almanackan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Slopande av bilradioavgiften för fordon i yrkesmässig trafik

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 3 i anledning av motion om upphävande av skyldigheten att erlägga mottagaravgift för radioapparat i fordon som i huvudsak används i yrkesmässig trafik.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:168 av herr Komstedt (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att "bilradio-licens" för fordon i yrkesmässig trafik slopades från den 1 januari 1974.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:168.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det där med jämlikhet är svårt. Det talas ofta om den vanliga människan, det talas om den enskilde individens utlämnande till byråkratin. Skattebördor och pålagor skall vara lika. Den vanlige inkomsttagaren skall inte belastas till förmån för den mera välbärgade.

Nr 23

Onsdagen den
14 februari 1973

Slopande av bilradioavgiften för fordon i yrkesmässig trafik

Onsdagen den
14 februari 1973

Slopande av bilradioavgiften för fordon i yrkesmässig trafik

Det är fraser som ofta utslungas från den här talarstolen. Under de två år som jag har varit i riksdagen kan jag inte minnas någon gång som de här fraserna har lett till en praktisk verklighet. Det är någonting som man älskar att tala om, men man har väldigt svårt att komma till ett resultat som verkligen blir någonting.

I motionen 168 har jag hävdat att den yrkesmässiga trafiken inte bör vara missgynnad i förhållande till privatbilismen när det gäller att ha en radiomottagare i bilen. På några få och korta rader avfärdar utskottet motionen med hänvisning till att när man 1966 tog bort mottagarlicensen för privatbilisterna så var det inte dåvarande departementschefens tanke att detta skulle beröra den yrkesmässiga trafiken. Jag var inte i riksdagen 1966 och kunde inte framföra en annan mening än den som beslutades. Jag har därför tagit mig friheten att 1973 i en motion framföra synpunkten att det borde vara ur rättvissynpunkt angeläget att licensen är borttagen i bägge fallen. Jag tycker att det är en alltför enkel motivering att föras fram i ett utskottsbetänkande att bara för att den då ansvarige departementschefen 1966 uttalade en viss uppfattning så måste hela kulturutskottet 1973 ha samma uppfattning.

När en stockholmare i dag köper sina färskvaror i butikerna, har dessa oftast kommit hit under nattens mörka timmar, medan riksdagsledamöter och andra sussat på sitt öra. Varorna har oftast transporterats hit med bil, som körts av en vanlig hederlig jobbare. När han kom hit i morse, fick han gå och lägga sig för att vara utvilad när han i eftermiddag eller i kväll skall ta emot sitt fordon, som då är lossat och på nytt lastat för återfärd till hans hemort. Han vet inte vad som har hänt i dag. Hans nyhetsförmedling sker via radiomottagaren i hans fordon. Hans nyhetsintresse bör vara precis lika angeläget -- och är det säkert också -- som riksdagsledamotens som får nyheterna till sitt arbetsrum eller i TV-rummet. På grund av sin annorlunda arbetstid är chauffören hänvisad till bilradion för att få veta vad som händer. Även han kan ju vara intresserad av vad som sker t. ex. på valutafrenten. Det är ändå han som skall vara med och betala.

Jag tycker att det är ett litet jämlikhetskrav när jag begär att man inte skall belasta den yrkesmässiga trafiken och dess anställda hårdare än man belastar privatbilisterna. Jag kan inte se vad det finns för skillnad mellan yrkesmässig och privat trafik därvidlag. Det finns möjligen ett litet "om": det är inte riktigt alltid som en chaufför kör den här för yrkesmässig trafik avsedda vagnen. Det kan någon gång vara en egen företagare, och då förstår jag att den här församlingen inte är så intresserad av att föra in någonting som heter jämlikhet, men det må vara. Jag tycker för min del att det är lika angeläget att ta bort avgiften om det är en anställd eller en egen företagare som kör fordonet. Jag vet också av erfarenhet att man inte längre monterar in så många anläggningar i de tunga fordonen. Det innebär en stor kostnad, och dessutom har man automatiskt en avgift att betala varje år. De som kör vill ofta ha en sådan här radio. De betalar själva anläggningarna och de betalar sin licens.

När en man i dag sitter och kör grus och makadam från ett ytterområde i Stockholm in till ett bygge i centrum betalar han för den radio han har i sitt tunga fordon en licens, men när han om en stund

slutar sitt jobb för i dag och går till sin privata bil och skall åka hem kostar det honom inget om han lyssnar på radion i den bilen. Jag har mycket svårt för att inse vad det finns för skillnader. Det är samma öron han lyssnar med.

Det talas ofta om störande trafik, att man sent om kvällarna och nätterna åker igenom tätbebyggelse med fönstren nedskruvade och radion på högsta volym. Många tycker att det är störande, och det är det onekligen när det gäller sena timmar. Det är ett miljöproblem, säger man. Ja visst, men den miljövårdsavgiften plockade man bort 1966, medan man däremot inte var beredd att göra det för den som har den verkliga nyttan av de här radioapparaterna.

Jag kan inte tolka utskottets skrivelse på annat sätt än att man antingen förstår den här orättvisan men inte är intresserad av att vidta några åtgärder eller också inte är medveten om de här förhållandena och inte heller intresserad av att sätta sig in i dem.

Herr talman! Jag har inte för vana att bli arg, men jag blir det faktiskt över oviljan att rätta till sådana uppenbara brister i samhället som denna. Jag ber alltså att få yrka bifall till motionen 168.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Jag vill säga att jag på intet sätt blir arg om en person har en annan uppfattning än jag har. Det tillhör en av de stora förmåner och rättigheter vi har: att vi får lov att ha olika uppfattningar.

Herr Komstedt säger att vi har skrivit ett enkelt utskottsbetänkande. Jag kan medge att det inte är långt. Vi har emellertid haft den här frågan uppe i riksdagen många gånger, och det har lagts fram förslag om att man skulle slopa avgiften för radioapparat i fordon som i huvudsak används i yrkesmässig trafik. Motionärerna har den uppfattningen att nuvarande bestämmelse med den särskilda avgiften om 50 kronor som skall erläggas för radiomottagare i fordon som används i yrkesmässig trafik – innebär en diskriminering av vissa bilförare. Vi har här fått veta vilka motionärerna avser: avgiften anses vara en diskriminering av exempelvis fjärrtrafikförare i förhållande till privatbilister.

Vi har inte kunnat få fram någon exakt uppgift om hur många avgifter det kan vara fråga om, men det har gjorts en stickprovsundersökning, som tyder på att ca 10 procent av hela antalet ljudradioavgifter gäller apparater i fordon i yrkesmässig trafik. Det totala antal ljudradioavgifter som då räknades fram var 287 000. Här blir det alltså fråga om 25 000–30 000 avgifter. Då avgiftens storlek är 50 kronor rör det sig om rätt mycket pengar, och det kan sägas vara en motivering för utskottets ställningstagande.

Men sedan har vi detta med den yrkesmässiga trafiken. Med sådan avses tillhandahållande av transporttjänster åt andra. Man räknar däremot inte dit företag som distribuerar sina egna varor, exempelvis oljebolagen som kör ut olja i egna bilar eller varuhus som i egna bilar skickar hem varor till kunderna. Ett bifall till motionen torde kunna leda till önskemål om motsvarande befrielse från avgift för apparater som används i yrkesmässig trafik i övrigt. Det skulle då också kunna gälla verkstäder, fabriker och affärer.

Onsdagen den
14 februari 1973

Slopande av bilradioavgiften för fordon i yrkesmässig trafik

Det var år 1966 som riksdagen fann att man inte kunde gå med på slopande av bilradiolicens för fordon som i huvudsak användes i yrkesmässig trafik. För apparater i dessa fordon sade man att det även i fortsättningen borde betalas en särskild avgift i likhet med vad som gäller för radio- och TV-mottagare på andra arbetsplatser. Sådana apparater är alltså inte anknutna till bostaden-hushållet.

Herr Komstedt framförde kritik mot att vi här avgivit ett alltför enkelt utskottsbetänkande. Men vi kan inte skriva väldigt långa betänkanden om frågor som gång på gång varit uppe här i riksdagen. Yrkanden av samma innebörd som herr Komstedts motion upptar har tidigare avslagits av riksdagen, därför att man har betecknat en lastbil, ett långtradarfordon, som en arbetsplats som kan jämföras med en verkstad, en affär o. d. Därför har vi i utskottet inte kunnat tillstyrka förslaget utan har avstyrkt motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Det är inte många förmåner som herr Mattsson i Lane-Herrestad har. Nu sade han att han inte kunde bli arg, och för en stund sedan sade han att han inte kunde bli glad heller.

Man säger att bara 10 procent av ljudradioavgifterna gäller apparater i fordon som används i yrkesmässig trafik. Det stärker mig ytterligare i min uppfattning. Just den delen menar jag ur rättvisesynpunkt bör befrias från den här licensavgiften.

Herr Mattsson i Lane-Herrestad sade att till den yrkesmässiga trafiken räknas inte firmabilar. Men vad är det för skillnad mellan en chaufför som kör en kylbil från Skåne till Stockholm en natt och en chaufför som distribuerar olja i Stockholm eller som lämnar ut TV-apparater i Jönköping en dag? Kan herr Mattsson ange vad det är för skillnad på de chaufförerna?

Sedan talade herr Mattsson om licensavgifterna för bilar som tillhör affärer och verkstäder. Jag har inte nämnt dem i min motion – jag har talat om den yrkesmässiga trafiken. Det är klart att det finns rullande butiker på landet nu sedan affärerna försvunnit, men det blir rätt svårt att sätta hjul på Ährléns varuhus här i Stockholm. Jag har inte åsyftat affärer och verkstäder, herr Mattsson. Jag har i min motion talat om principerna. Och jag vill fråga herr Mattsson vilken princip som legat till grund för utskottets motivering. Det är den jag efterlyser.

En sak till: Man kan ha en transistorapparat i bilen utan att behöva betala licensavgift för den. Varför skall man tvingas ha en apparat stående lös på instrumentbrädan? Den kan falla ned vid inbromsning eller kurvtagning och förorsaka skador. Dessutom kan den inte göras störningsfri, utan det är hela tiden störningar i den. Är det inte lättare att ha radioapparaten i det lilla fack som är avsett för den? Varför kan då inte en apparat placerad i det facket vara avgiftsfri lika väl som den apparat som står på instrumentbrädan, herr Mattsson?

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Vad det är för princip vi följer har vi redogjort för i betänkandet. Vi har sagt att t. ex. en lastbil är en arbetsplats, och därför

skall samma princip tillämpas när det gäller ljudradioavgift för en bilradio i en lastbil som för en radio på övriga arbetsplatser. Vi understryker att ett "uppgivande av principen i ett fall skulle enligt utskottets mening säkerligen medföra krav på ytterligare undantag", och det är därför som vi också i år har avstyrkt det föreliggande förslaget. Där är principen som vi har arbetat efter.

Herr KOMSTEDT (m):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse inför höstens drabbningar i politiken hur pass mycket kammarens ledamöter är intresserade av jämlikhetsfrågor.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 168, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 13 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser anslag inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 1 i anledning av propositionen 1973:2 angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1972/73 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde

Nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i propositionen 1973:1 om anslag för budgetåret 1973/74 inom finansdepartementets verksamhetsområde avseende bankinspektionen, försäkringsinspektionen m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Handlingsprogram för jämlikhetspolitik

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 8 i anledning av motion om ett handlingsprogram för jämlikhetspolitik.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:523 av herr Fälldin m. fl. (c) vari yrkats att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till handlingsprogram för jämlikhetspolitik enligt de grunder som angivits i motionen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1973:523.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Handlingsprogram
för jämlikhets-
politik*

Reservation hade avgivits av herr Nilsson i Tvärålund, fru Nilsson i Kristianstad och herr Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:523 i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk kommitté med uppdrag att utarbeta förslag till handlingsprogram för jämlikhetspolitik i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr MATTSSON i Skee (c):

Herr talman! Vi lämnar nu kulturens höjder och ger oss inpå inrikes problem, när vi övergår till inrikesutskottets betänkande nr 8, som behandlar centerpartiets motion om ett handlingsprogram för jämlikhetspolitiken.

Ett konkret handlande för att nå ett djärvt politiskt mål framstår för många som politikernas främsta uppgift. När man, som utskottsmajoriteten här har gjort, avvisar ett konkret program för att nå en bättre jämlikhet sviker man enligt min mening de krav som ställs av alla de människor som strävar mot jämlikhet.

Den jämlikhetspolitiska debatten har varit intensiv under några år. Debatten har gällt dels målsättningen som sådan, dels medlen för att nå målet, och den har varit synnerligen värdefull. Det är angeläget att den nu kan ge resultat och att ett brett upplagt arbete startas för att skapa ett program för att genomföra jämlikhetspolitiken.

Utskottsmajoriteten hänvisar i sitt yttrande till vad som har sagts i frågan vid tidigare riksdagar. Argumentationen går i stort sett ut på att en fråga som jämlikhetspolitiken är så komplex att den inte kan bli föremål för ett samhällsprogram, antaget av riksdagen. Programarbete av den här typen hör hemma i de politiska partierna och inte i statliga organ.

För min del kan jag vara med i resonemanget så långt som att man kan konstatera att en konkret jämlikhetspolitik rymmer mycket av ideologiska motsättningar. Men sådana motsättningar finns ju i de flesta större utredningar och problemställningar som riksdagen griper sig an. Vi har t. ex. alla i färskt minne den stora ideologiska striden om regionalpolitiken i höstas, en strid som ytterst gällde huruvida samhällsinsatserna skall koncentreras eller decentraliseras — om koncentration eller decentralisering är medlet för att nå jämlikhetsmålet.

Jag skulle kunna gå igenom fråga efter fråga där åsikter bryts mot varandra utifrån respektive partiers uppfattning om hur man bäst gynnar en jämlikhetspolitik. De politiska grupperingarna är olika i olika frågor. Jag skall inte uppehålla kammarens tid med att gå igenom alla dessa frågeställningar, jag vill bara peka på några problemområden. Vi har näringspolitiken, jordbrukspolitiken, skattepolitiken och socialpolitiken ... för att inte glömma vad jag redan har nämnt, nämligen regionalpolitiken.

Enligt min mening kan inte samhällets insatser för att skapa jämlikhet få präglas av handlingsförklaring bara därför att partierna inte i alla delar är överens. Detta faktum kan ju inte ses som något annat än ett ytterligare argument för att göra en utredning där de olika värderingarna konfronteras med varandra. Jag är övertygad om att ett jämlikhetspoli-

tiskt handlingsprogram skulle innebära en intensiv politisk debatt, men det skulle också kunna ge till resultat ett konkret politiskt handlande för jämlikhet.

Centerpartiet har i motionen 523 pekat på de bristande jämlikhetsförhållanden som råder i samhället. Dessa förhållanden kan inte någon som strävar efter jämlikhet vara nöjd med. Trots detta vidtas många gånger politiska åtgärder som inte kan sägas vara ägnade att öka jämlikheten. Man kan här t. ex. peka på den ökande ojämlikhet i makt och inflytande som blev följderna av kommunsammanslagningarna, och man kan peka på den koncentrationspolitik som präglade de regionalpolitiska insatserna under främst 1960-talet.

När utskottsmajoriteten säger att jämlikhetsfrågor till sin karaktär är sådana att de bör bli föremål för programarbete endast inom partierna, så kan jag inte komma ifrån misstanken att detta uttrycker en rädsla att ta ett samlande grepp för att överbrygga den ojämlikhet som finns. Vi har diskuterat dessa frågor inom vårt parti och formulerat dem i vårt partiprogram, och jag ställer liksom vid tidigare riksdagsbehandlingsfrågan om man inte har kommit så långt i den jämlikhetspolitiska debatten inom de andra partierna att man kan vara beredd att gå över till utrednings- och handlingsstadiet.

Av central betydelse för ett sådant här programarbete är naturligtvis programmets roll i det fortsatta samhällsarbetet. Det kan ju inte bli så att riksdagen en gång för alla beslutar att vi skall ha jämlikhet här i landet. Ett sådant beslut skulle ju sakna reell betydelse. Däremot är det viktigt att riksdagen får ta ställning till ett genomgripande program med riktlinjer för skapande av mera jämlika förhållanden i samhället. Utifrån dessa riktlinjer kan samhällsinsatser på olika områden koordineras så att de samverkar till ett jämlikt samhälle.

Herr talman! Jag vill slutligen understryka att jämlikhetspolitiken inte är någon enkel fråga att tackla. Från centerns sida har vi byggt upp vårt partiprogram kring målsättningen om alla människors lika värde och rättigheter som grundvalen för vår politik. Vårt agerande i olika frågor har detta som utgångspunkt. Denna målsättning för vårt politiska handlande förutsätter enligt vår mening ett decentraliserat samhälle. Andra partier har andra utgångspunkter för sitt jämlikhetspolitiska arbete. Jag är övertygad om att det skulle vara av stort värde - inte minst för de sämst ställda i samhället - om vi kunde ge oss in i ett jämlikhetspolitiskt programarbete där de olika idéerna konfronterades med varandra och där de olika problemställningarna kunde komma under konkret debatt i sitt rätta sammanhang.

Jag vill sluta med att yrka bifall till den reservation som finns fogad till inrikesutskottets betänkande nr 8.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Riksdagen har vid två tidigare tillfällen ganska ingående diskuterat motioner med samma syfte som den förevarande och med stor majoritet avslagit dem, och därför kommer jag att fatta mig mycket kort.

Jag vill börja med att kraftigt understryka vikten av att jämlikhetsfrågorna även i fortsättningen får en framträdande plats i samhällsdebatten,

Onsdagen den
14 februari 1973

*Avveckling av orts-
grupperingen av
statsanställdas
löner*

i det fortlöpande reformarbetet och i det beslutsfattande som sker på olika nivåer i landet.

Lika litet som tidigare tror utskottet att jämlikhetsfrågorna främjas genom en parlamentarisk utredning, som skulle gripa över praktiskt taget alla samhällsområden. Utskottet menar i stället, nu som tidigare, att det bör vara en uppgift för varje parti att mot bakgrund av sin egen grundsyn och sina egna värderingar formulera egna konkreta jämlikhetskrav. Riksdagen har tidigare ställt sig bakom den uppfattningen. Motioner med samma innehåll som den nu väckta har avslagits av 1971 och 1972 års riksdagar, och med hänvisning till detta yrkar jag bifall till utskottets förslag, vilket innebär avslag på motionen 523.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Mattsson i Skee begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 8 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Mattsson i Skee begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	234
Nej	—	61
Avstår		2

§ 15 Avveckling av ortsgrupperingen av statsanställdas löner

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 9 i anledning av motioner om avveckling av ortsgrupperingen av statsanställdas löner.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:527 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk) vari hemstälts att riksdagen uttalade sig för att den statliga dyrortsgrupperingen avskaffades i enlighet med vad som anförts i motionen samt

1973:1521 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemstälts att riksdagen uttalade sig för att ortsgrupperingen av de statsanställdas löner avvecklades i enlighet med vad i motionen anförts samt att därvid de särskilda förhållandena beträffande övre Norrland beaktades.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:527 och 1973:1521.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Avveckling av orts-
grupperingen av
statsanställdas
löner*

Reservation hade avgivits av herr Nilsson i Tvärålund (c), fru Nilsson i Kristianstad (c) samt herrar Mattsson i Skee (c) och Hallgren (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:527 och 1973:1521 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Dyrortsgrupperingsfrågan är inte någon ny fråga här i riksdagen. Vi har behandlat den vid flera olika tillfällen. Ortsgrupperingen borde höra till en svunnen tid, men vi har den ändock kvar.

Ortsgrupperingen av de anställdas löner infördes genom riksdagsbeslut efter första världskriget, alltså vid en tidpunkt då vi hade onormala prisförhållanden här i landet. Grunden för Ortsgrupperingen har steg för steg undanryckts, och därför har också Ortsgrupperingen av bostäder och hyror liksom skattegrupperingen avskaffats. Kvar står Ortsgrupperingen av de statsanställdas löner. Även där har delvis en avveckling skett, men kvar står Ortsgrupperingen 4 och 5. Det har riktats stark kritik mot systemet, men vi har det som sagt ännu kvar.

Det har för allt fler blivit uppenbart att Ortsgrupperingen är förlegad. Enligt representanter för statstjänstemännens organisationer upplevs det gällande dyrortssystemet som en stor orättvisa. Den frågan har diskuterats exempelvis i samband med utflyttningen av olika verk från Stockholm. Ortsgrupperingen omfattar löneplanerna A och U, medan B som har de högsta lönerna inte omfattas av densamma. Säger inte det tillräckligt om dyrortsgrupperingens bräcklighet? Det skulle vara intressant att höra utskottets mening på den punkten.

Den kvarstående Ortsgrupperingen har varit föremål för en successivt allt starkare kritik ända sedan vi började diskutera frågan här i riksdagen i början av 1960-talet. Då uppsköts ställningstagandet i avvaktan på en pågående prisgeografisk undersökning. Resultatet av den undersökningen presenterades 1965, och det materialet talade inte för Ortsgrupperingens bibehållande.

I motionen 1521 till årets riksdag har vi liksom tidigare år begärt att riksdagen skall uttala sig för att Ortsgrupperingen av de statsanställdas löner avvecklas och att avvecklingen bör ske så snart som möjligt i samband med avtalsförhandlingar. Utskottsmajoriteten har emellertid avstyrkt även årets motion. Och vilka skäl har då utskottsmajoriteten för ett bevarande av Ortsgrupperingen? Ja, majoriteten hänvisar till tidigare ställningstagande, nämligen att detta är en avtalsfråga. Därför tiger riksdagen still. Till detta vill jag emellertid säga att riksdagen ju en gång har infört Ortsgrupperingen – låt vara under andra förhållanden än vi har nu – och vi motionärer begär inte att riksdagen skall besluta men väl som sin mening uttala att Ortsgrupperingen bör avskaffas samt att det sedan får bli de avtalslutande parterna som för frågan vidare. Reservationen till utskottets betänkande följer upp detta motionens yrkande.

Herr talman! Det finns inga bärande skäl för Ortsgrupperingens bibehållande, och därför ber jag att få yrka bifall till den reservation som fogats till inrikesutskottets betänkande nr 9.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Avveckling av orts-
grupperingen av
statsanställdas
löner*

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Den statliga dyrortsgrupperingen har, som påpekats i de motioner som väckts i frågan, en lång historia. Den första enhetliga dyrortsgrupperingen av statstjänstemännens löner infördes redan 1919 genom beslut av Sveriges riksdag.

Syftet från början med den officiella dyrortsgrupperingen var för det första att differentiera statstjänstemännens löner efter olika orters och landsändars kostnadslägen, detta för att möjliggöra för tjänstemän i samma tjänsteställning att leva på samma standard oavsett placering i landet. Detta var alltså en jämlikhetsfråga. Här har diskuterats mycket jämlikhet i dag, och det är kanske värt att ta fasta på just den sidan av den här saken. Syftet var för det andra att differentiera de skattefria s. k. ortsavdragen vid taxeringarna efter olika landsändars dyrhet på så sätt att dyrare delar i landet erhöill större skattefria avdrag.

Nu har de skattefria ortsavdragen gjorts lika över hela landet, varför den officiella funktionen med dyrortsgrupperingen enbart är statstjänstemännens lönegrupping. Dyrortsgrupperingen var från början utan tvivel motiverad och verkade i riktning mot större jämlikhet mellan löntagarna i olika landsändar. Efter hand utjämnades emellertid olikheterna mellan stad och land och mellan olika landsdelar. En minskning av antalet ortsgrupper har också skett som en följd av denna utjämning av kostnaderna. Hela tiden har dock minskningen av antalet ortsgrupper släpat efter i förhållande till utjämningen av levnadskostnaderna. Följden har blivit att flertalet statstjänare alltmer kommit att uppfatta dyrortsgrupperingen som en orättvisa, en orättvisa som inte upphör ens vid pensionsålderns inträdande. Slopandet av dyrortsgrupperingen har blivit ett krav med starkt stöd bland statstjänarna och har varit så i många år.

Den dyrortsgruppering som funnits har bl. a. vilat på dyrortsundersökningar som genomförts åren 1935 och 1951. År 1964 genomfördes också en sådan undersökning, vars resultat publicerades år 1965. Herr Gustavsson i Alvesta talade tidigare om den. Den kom emellertid aldrig att inverka på någon officiell indelning. De författningar som gällde dyrortsgrupperingen blev nämligen från den 1 januari 1966 upphävda i samband med att statstjänstemännen fick förhandlingsrätt.

Vid dyrortsundersökningen 1965 bekräftades annars vad som länge varit känt, nämligen att prisutvecklingen blivit sådan att levnadskostnaderna utjämnats över hela landet. Många mindre orter visade sig vara dyrare att bo i än Stockholm. Många orter kom redan då upp i poängtal som berättigade till placering i dyrortsgrupp 5. Man kan ifrågasätta om inte dessa förlorat på att systemet ändrades och att dyrortsgrupperingen numera är en förhandlingsfråga mellan parterna på arbetsmarknaden.

Det förhållandet att, som ett resultat av 1968 och 1971 års förhandlingar, ortsgruppsspännvidden minskat och att ortsgrupp 3 nu införlivats med ortsgrupp 4 och att det nu bara återstår två dyrortsgrupper minskar ju inte orättvisan i att orter som för länge sedan fyllt anspråken på att tillhöra ortsgrupp 5 inte har kunnat flyttas upp. Det är åtskilliga kronor som statstjänare och andra genom årens lopp har förlorat på detta. Och orättvisan understryks ytterligare genom att den följer med in i pensionsåldern.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Avveckling av orts-
grupperingen av
statsanställdas
löner*

Vi har från vårt partis sida inte varit anhängare av förslaget att göra dyrortsgrupperingsfrågan till en förhandlingsfråga. Det kan inte vara riktigt att ett lösande av denna fråga skall inkräkta på det utrymme som anses stå till förfogande för löneuppflyttningar. Här uppstår då konflikter. Ju mindre löntagarna är benägna att avstå i rena löneuppflyttningar till förmån för ett slopande av dyrortsgrupperingen desto längre dröjer det innan frågan löses. Vi anser att det gäller – det var också avsikten från början – att åstadkomma jämlikhet statstjänarna emellan oavsett bostadsort. Det är alltså en fråga som borde lösas vid sidan av de egentliga lönerörelserna.

Att frågan anses vara aktuell bevisas bl. a. av att motionskrav om slopande av dyrortsgrupperingen föreligger till Statsanställdas förbunds kongress som skall hållas nu i sommar. Man har från statstjänarhåll också pekat på det missförhållande som ligger i att höglöneplanerna B och C inte är dyrortsgrupperade. Då spännvidden blir störst i de lägre löneklasserna på löneplan A, har det betonats att slopandet av dyrortsgrupperingen är särskilt angelägen för låglönegrupperna.

Utskottet har nu, liksom vid tidigare behandlingar av frågan, hänvisat till dess nuvarande karaktär av avtalsfråga. Vi är naturligtvis fullt medvetna om detta förhållande, men jag vill beträffande detta hänvisa till den inställning som jag här redovisat. Ett principuttalande av riksdagen till förmån för ett slopande av ortsgrupperingen skulle emellertid enligt vår uppfattning hjälpa till att föra frågan framåt. Det är inget tvivel om att prisutvecklingen under senare år bekräftar den tendens som med åren blivit alltmer utpräglad. Livsmedelspriserna är i stort sett desamma över hela landet. Högre genomsnittshyror kan visserligen skönjas i de större städerna, men landsbygdsbefolkningen får i stället vidkännas kostnader av annat slag, transportkostnader etc.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen i inrikesutskottets betänkande nr 9.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Ärade kammarledamöter! När jag går upp i talarstolen i detta ärende är det inte för att tillföra den här debatten några som helst nya synpunkter, utan jag gör det helt enkelt för att pliktskyldigast yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen. Några synpunkter utöver dem som framkommit i diskussionerna sedan 1966, när statstjänarna fick förhandlingsrätt och vi inrättade lönelegationen för att ta hand om dessa frågor, finns över huvud taget inte.

Men ett nytt inslag i debatten hade herr Magnusson i Kristinehamn i sitt anförande. Han läser i reservationen in den inställningen att ett slopande av dyrortsgrupperingen icke skall inkräkta på löneutrymmet. Det vore ju intressant om ett bifall till reservationen skulle innebära att detta krav skulle komma utöver alla andra lönekrav. Jag tror att de som har med de statliga förhandlingarna att göra verkligen är intresserade av ett förtydligande. Den tolkning som herr Magnusson i Kristinehamn här gav av reservationen skulle innebära att de statsanställda och även de kommunalanställda skulle komma i ett bättre läge än övriga löntagare i landet.

Onsdagen den
14 februari 1973

*Avveckling av orts-
grupperingen av
statsanställdas
löner*

Det är de fackliga organisationerna som drivit frågan om dyrortsgrupperingens avskaffande. Som herr Magnusson i Kristinehamn säger kommer detta krav säkerligen också att föras fram i samband med 1974 års förhandlingar. Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är helt enkelt att majoriteten anser att detta är en sak som de fackliga organisationerna skall ta ställning till. Jag utgår från att man därvid måste bortse från vad herr Magnusson i Kristinehamn sade; detta krav måste tillgodoses inom ramen för den pott som eventuellt kommer att stå till förfogande.

Jag skall nämna tre krav som jag är övertygad om kommer att diskuteras på samtliga avtalskonferenser. Det är för det första dyrortsgrupperingens avskaffande. Det är för det andra kravet på att ge typiskt kvinnliga yrken, t. ex. inom sjukvårdsbiträdes- och kontorsbiträdeskarriären, samma befordringsgång som man har inom exempelvis den mer manligt betonade järnvägs- och telegrafkarriären. Det är för det tredje kravet att höja den reglerade befordringsgången upp till lönegrad 15.

Inom utskottsmajoriteten anser vi alltså att det är de fackliga organisationerna som skall ta ställning till dessa frågor. Riksdagen bör inte komma med några pekpinningar i fråga om vilka krav som skall prioriteras.

Här har orättvisorna i ortsgrupperingen berörts. Jag kan hålla med till fullo. Men det finns otaliga andra orättvisor i det statliga lönelementet som jag bara skall anföra ett enda exempel på. Jag kan inte begripa varför kallortstillägget i lönegrad 1–6 skall utgå med 112 kronor, medan det i lönegrad 33 utgår med 478 kronor, dvs. fyra gånger så mycket. Men jag anser även det vara en förhandlingsfråga.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag ville i mitt förra inlägg i denna debatt redovisa vår syn på hur den statliga dyrortsgrupperingen uppfattas och hur vi betraktar frågans handläggning. Jag sade då att vi anser och har ansett att det är en fråga som borde avgöras av riksdagen. Den uppfattningen har vi alltid hävdat i motioner tidigare. De kostnader som uppkommer borde som sagt var inte räknas in i de löneutrymmen som skall stå till förfogande vid avtalsförhandlingar.

Det aktuella yrkandet, det som vi har att ta ställning till i dag, finns uttryckt i reservationen. Där föreslås ett uttalande. På den punkten tycker jag att det inte behöver råda någon tveksamhet. Jag har hävdat att ett sådant uttalande skulle kunna föra frågan framåt, för det gäller ju också att bilda opinion kring krav man ställer.

Sedan skulle jag personligen givetvis inte ha någonting emot att medel kunde ställas till förfogande för att lösa dyrortsgrupperingen utanför lönerörelsens ram. Men det är liksom en annan fråga.

Herr Fagerlund hänvisar till andra orättvisor i samhället och ställer dem i motsättning till lösandet av frågan om dyrortsgrupperingen. Men dyrortsgrupperingen och de orättvisor som är förknippade med den är av gammalt datum. Det har här påpekats både av mig och av herr

Gustavsson i Alvesta att de orättvisorna ligger långt tillbaka i tiden. Efter den undersökning som gjordes 1965 skulle t. ex. Göteborgs stad ha flyttats upp i ortsgrupp 5. Det måste innebära att alla statliga anställda där har förlorat en massa pengar på att de inte blivit uppflyttade till den dyrort där de rätteligen hör hemma. Jag tar det bara som ett exempel. Det är en fråga som borde beaktas av riksdagen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Utskottet hänvisar till lönelegationen och säger att det inte kan vara riktigt att riksdagen, vilket motionärerna begär, gör för staten såsom arbetsgivare bindande uttalanden. Herr Fagerlund refererade till de avtalskonferenser som kommer att hållas och de frågor som där kommer att tas upp. Det är helt naturligt att man på den sidan diskuterar de frågor som skall aktualiseras. Vad vi begär är att riksdagen såsom arbetsgivare skall ge till känna sin principiella uppfattning till den delegation och den part som skall vara med och sluta avtal.

Det finns, herr Fagerlund, möjligheter att studera lönelegationens berättelser för år tillbaka. Där kanske herr Fagerlund skall finna att det inte rätt full enighet om huruvida man skulle ta upp denna fråga vid förhandlingar. Måhända skulle ett bifall till reservanternas yrkande medverka till att herr Fagerlunds partikamrater i lönelegationen fick en liten puff och därmed kunde ta en klarare ställning i ortsgrupperingsfrågan.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn talar om att bilda opinion omkring den här frågan. Jag tycker att vi på den fackliga sidan har all anledning att göra det på våra avtalskonferenser. Det handlar dock, som jag försökte tala om, inte om andra orättvisor i samhället, utan om att vi där kommer att ställas inför valet mellan olika krav, och vad det gäller är vilka krav vi bör prioritera.

Jag anser inte att vi såsom arbetsgivare gentemot en eventuellt annan uppfattning från de anställda skall säga att det första som skall göras är att avskaffa dyrortsgrupperingen. Jag kan för min del mycket väl tänka mig att det betyder mer för kvinnorna att de får samma reglerade befordringsgång som männen i stor utsträckning har i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Nilsson i Tvärålund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Nilsson i Tvärålund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 213
Nej - 80
Avstår - 3

§ 16 Interpellation nr 38 ang. tjänstemännens arbetslöshetsläge

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp), som yttrade:

Herr talman! De två förlorade åren i svensk ekonomi har bl. a. präglats av en rekordhög arbetslöshet. Enligt arbetskraftsundersökningarna var i genomsnitt 100 000 personer arbetslösa under 1971 och 107 000 under 1972. Arbetslösheten under dessa båda år är den högsta under efterkrigstiden.

Det är mot denna bakgrund alarmerande att arbetslösheten enligt många bedömare kommer att förbli på ungefär samma nivå 1973 som 1972. Konjunkturinstitutet gör i december månads konjunkturbarometer följande bedömning av sysselsättningsläget första halvåret 1973:

”Någon ökning av industrins arbetarantal beräknas den måttliga produktionsökningen ej kräva utan planerna tyder här på en ungefär oförändrad sysselsättning. Däremot kommer nedskärningarna inom industrins tjänstemannakader att fortgå – åtminstone fram till halvårsskiftet.”

Chefsekonomerna på LO, TCO och SAF har i januari gjort en gemensam beräkning av sysselsättningsutvecklingen. Enligt denna skulle antalet sysselsättningstillfällen minska med 5 000 år 1973. Finansministern har i en kommentar angett som troligt att sysselsättningen under 1973 blir ungefär oförändrad jämfört med 1972. Arbetskraftsundersökningen för januari tyder också på att arbetslösheten kommer att ligga kvar på en nivå som är helt omöjlig att acceptera. 128 000 är enligt SCB öppet arbetslösa i januari. Dessutom är 33 000 sysselsatta i beredskapsarbete. Ytterligare ca 50 000 genomgår arbetsmarknadsutbildning.

Läget är särskilt bekymmersamt för vissa grupper. Dit hör tjänstemännen. Det verkligt allvarliga är inte den absoluta storleken på arbetslösheten bland tjänstemän utan den utveckling denna arbetslöshet genomgått. Den registrerade arbetslösheten bland tjänstemän är i dag ungefär tio gånger så stor som för fem år sedan. Enligt arbetskraftsundersökningarna fanns under 1972 i medeltal 25 000 arbetslösa inom tjänstemannayrken. Andelen tjänstemän av dem som varslats om friställning inom industrin har fördubblats på bara ett år. Ca 30 procent av varslen fr. o. m. februari 1972 t. o. m. januari 1973 avser tjänstemän. Arbetslöshetstiden för tjänstemän tycks också ha förlängts under senare år. Av de arbetslösa i tjänstemannakassorna i december 1972 hade 47 procent varit utan arbete mer än tre månader. Arbetslösa tjänstemän har svårare att få arbete än de flesta andra kategorier. För vissa tjänstemannagrupper, t. ex. arbetsleda-

re, är utvecklingen särskilt bekymmersam. 54 procent av de arbetslösa arbetsledarna har varit arbetslösa mer än tre månader.

Allvaret i tjänstemännens arbetslöshet framträder än klarare om man söker analysera orsakerna till den. Ökningen av arbetslösheten bland tjänstemän hänför sig i ganska liten utsträckning till konjunkturen de två senaste åren. En uppgång i konjunkturen löser därför inte ensam problemet. Antalet personer sysselsatta i tjänstemannayrken har ökat från 1,3 miljoner år 1965 till 1,7 miljoner år 1972. Ungefär 90 procent av denna ökning faller på de tjänsteproducerande näringarna, främst offentlig sektor. Förskjutningen mot en större andel tjänstemän inom de varu- och kraftproducerande sektorerna har således i ganska liten utsträckning bidragit till ökningen av det totala antalet tjänstemän. Nu inträffar bl. a. följande fyra saker:

1. Rationaliseringarna inom industrin går i allt större utsträckning ut över tjänstemännen. Det är på tjänstemannansidan man nu bedömer att de stora möjligheterna till kostnadsnedpressningar och rationaliseringar finns. Enligt professor Ulf af Trolle skulle ca 20 procent av tjänstemännen inom industrin befinna sig i riskzonen. Den försämrade lönsamheten för företagen och den ökade arbetskraftskostnad som bl. a. fördubblingen av löneskatten medför ökar rationaliseringstrycket.

2. Byggandet går ner kraftigt. Byggarbetarkåren minskar varje år med ca 5 000 anställda. Det minskade byggandet får stora återverkningar för bl. a. ingenjörer, tekniker och arkitekter.

3. Antalet anställda inom den offentliga sektorn kommer sannolikt inte att öka lika snabbt som tidigare. Skattetaket tycks i stort sett vara nått. Och med en stagnerande ekonomi får stat och kommun svårt nog att utan skattehöjning klara av ens existerande verksamhet. Mot en minskning av antalet tjänstemän inom industrin kommer således att svara en minskning av nyanställningarna av tjänstemän i stat och kommun.

4. Utbildningsexplosionen kulminerar. Det gäller bl. a. universiteten. Medan 4 000 examinerades 1960/61 och 6 000 1965/66 ligger antalet i dag kring 17 000. Flertalet är inriktade på tjänstemannayrken av olika slag. Och i ett läge, där nyutexaminerade akademiker har svårt att få arbete som de är utbildade för, konkurrerar de i stället om kontoristjobb m. m. I en nyligen publicerad AMS-utredning framgår bl. a., att de ny- och återinträdande på arbetsmarknaden i hög grad är inriktade på tjänstemannayrken och att det har skett en påtaglig ökning av antalet arbetslösa med utbildning på gymnasienivå eller däröver.

En annan och bättre näringspolitik skulle skapa större trygghet i arbetet för tjänstemännen lika väl som för andra grupper. Större och mer offensiva investeringar skulle ge arbete åt tekniker och ingenjörer som i dag går arbetslösa. Med ett bättre kostnadsläge skulle färre tjänstemän friställas. Och med en ökad tillväxt i ekonomin skulle följa större möjligheter för stat och kommun att utan skattehöjningar fortsätta ett reformarbete som också skapar nya arbetstillfällen.

Men det går inte att slå sig till ro med den i och för sig viktiga slutsatsen. I det läge den svenska ekonomin nu befinner sig är det uppenbart att många tjänstemän framöver får känna av en betydande otrygghet i arbetet. Även de som inte mister sitt arbete får i många fall

svåra omställningsproblem i samband med organisationsförändringar. Det är nödvändigt att inom arbetsmarknadspolitiken se med samma allvar på tjänstemännens svårigheter på arbetsmarknaden som på andra gruppers svårigheter.

Inom arbetsmarknadsutbildningen liksom vid planering av beredskapsarbeten och halvskyddad sysselsättning måste ökad hänsyn tas till arbetslösheten bland tjänstemän. Av de 4 494 godkända platserna i halvskyddad sysselsättning är t. ex. hela 3 650 inom industri/hantverk, jord och skog, men bara 273 inom förvaltning och kontor.

Men det viktigaste är ändå att öka tryggheten i de jobb som finns och att söka ge arbetslösa tjänstemän nya jobb på öppna marknaden. Med hjälp av statsbidrag bör en ökad satsning kunna ske på utbildning i företagen, i första hand av sådan personal som genom organisationsförändringar löper risk att bli arbetslös. Med de stora omställningarna på tjänstemannasidan i många företag skulle en ökad sådan utbildning kunna vara ytterst betydelsefull. Personer som annars kanske skulle friställas kan i stället få nya arbetsuppgifter. Den vidgade företagsutbildningen bör kombineras med att de anställda får ett ökat inflytande över personalpolitik och rationaliseringsverksamhet. Berörd personal bör redan från början få vara med och påverka utformningen av organisationsförändringar.

De s. k. anpassningslag som i linje med vad folkpartiet begärt i riksdagen inrättats på många arbetsställen har också här en betydelsefull uppgift.

Även när arbetslösheten varit som störst har det funnits ca 25 000 lediga platser. För många av dessa ställs självfallet krav som många av de arbetslösa inte uppfyller. Men i många fall är det säkert så, att arbete och arbetslös person helt enkelt inte hittar varandra. Det beror i stor utsträckning på brister i arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen har i dag ett dåligt grepp över betydande delar av arbetsmarknaden och kanske framför allt över de delar, bl. a. tjänstemannayrken, som den tidigare inte behövt ägna särskilt stort intresse åt.

I en särskild motion till årets riksdag pekar folkpartiet på tre orsaker till arbetsförmedlingarnas dåliga grepp över marknaden:

1. Arbetsförmedlingens bristande resurser och dess i vissa avseenden föråldrade arbetssätt gör att de organisatoriska förutsättningarna för en fullständig täckning av arbetsmarknaden saknas.

2. En alltför liten del av de lediga platserna anmäls till arbetsförmedlingen, därför att arbetsgivarna erfarenhetsmässigt lärt sig att vissa slag av arbeten sällan kan rekryteras med sökande från arbetsförmedlingen.

3. Många arbetssökande finner det meningslöst att anmäla sig på arbetsförmedlingen, därför att de lediga platser som de är intresserade av normalt inte anmäls till förmedlingen.

Arbetsförmedlingen har således råkat in i en ond cirkel. Vissa slag av platser – sannolikt i hög grad inom tjänstemannasektorer – anmäls inte till förmedlingen, därför att arbetsgivarna funnit att de arbetssökande använder sig av andra kanaler. De arbetssökande använder sig av andra kanaler därför att de intressanta lediga platserna inte anmäls till förmedlingen.

Därför behövs ett system med obligatorisk anmälan av lediga platser – där företag med förslagsvis mer än tio anställda söker arbetskraft på öppna marknaden -- till arbetsförmedlingen.

Arbetsförmedlingen måste också kunna tala om för en arbetssökande vad det finns för lediga platser på andra håll i landet. Detta är särskilt betydelsefullt för många tjänstemannagrupper som har en mindre lokalt bunden arbetsmarknad.

Arbetsförmedlingarna bör också bli betydligt mer uppsökande i sin verksamhet. Även mellan de tillfällen då en arbetssökande tar kontakt med arbetsförmedlingen bör den söka få fram jobb för den person det gäller. Och ansträngningarna måste vara lika stora för de nya grupper som fått svårigheter på arbetsmarknaden – bl. a. akademiker och tjänstemän – som för andra grupper.

Tjänstemännens arbetslöshetskassor har fått en kraftigt ökad belastning under det senaste året med dess ökade arbetslöshet bland tjänstemän. Betydande höjningar av avgifterna till dessa kassor måste ske. Det belyser behovet av en verkligt allmän sysselsättningsförsäkring.

Det finns på sina håll en tendens att efter två år av rekordhög arbetslöshet resignera inför det faktum att arbetslösheten fortfarande ligger på en nivå som tidigare av alla skulle betraktats som katastrofalt hög. Det finns också en risk att man med alltför lätt hand går förbi den växande arbetslösheten och otryggheten i jobbet för grupper som tidigare inte haft några större svårigheter på arbetsmarknaden. Som tidningen Industritjänstemannen skrev i en ledare nyligen: "Arbetslösheten har nu nått en sådan höjd att den i våra ögon blir abstrakt, överklig. Vi förmår inte se verkligheten bakom de kalla siffrorna. För det är människor som Du och jag som går och stämplar, knäcks psykiskt, blir utslagna."

Regeringen måste se verkligheten bakom de kalla siffrorna.

Under hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr inrikesministern Holmqvist få ställa följande fråga:

Hur ser regeringen på tjänstemännens arbetslöshetsläge och vilka åtgärder är regeringen beredd vidta för att skapa ökad trygghet i arbetet för tjänstemän?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Interpellation nr 39 om åtgärder för att förbättra sysselsättningen i Gävleborgs län

Ordet lämnades på begäran till

Herr ÖSTRAND (s), som yttrade:

Herr talman! Gävleborgs län är ett av de län som har drabbats mycket hårt av arbetslöshet under den senaste konjunktur nedgången. Trots att kraftiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder vidtagits i sysselsättningsbefrämjande syfte är arbetslösheten fortfarande mycket hög. Antalet till arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa den 15 januari 1973 var 4 599. Detta är en ökning från oktober 1972 med 1 362. Enligt länsarbetsnämndens bedömningar kommer arbetslösheten även under första halvåret

1973 att ligga på en hög nivå.

Den grupp som drabbats speciellt hårt är byggnadsarbetarna. Enligt den arbetskraftsundersökning som gjordes av Svenska byggnadsarbetareförbundet den 5 februari 1973 var antalet arbetslösa kassamedlemmar 1 091 eller ca 20 procent av den yrkesverksamma kåren. Motsvarande procentsats för hela landet var ca 12 procent. Av detta framgår att arbetslösheten bland länets byggnadsarbetare är nästan dubbelt så hög som för genomsnittet i riket. Enligt länsarbetsnämndens bedömning kommer sysselsättningsläget för byggnadsarbetarna att försämrats snarare än förbättras under första halvåret 1973.

Av redogörelsen framgår att arbetslösheten är och kommer att vara mycket besvärande en lång tid framåt trots att kraftfulla arbetsmarknads-politiska åtgärder vidtagits.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till herr inrikesministern få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att vidtaga ytterligare åtgärder för att förbättra sysselsättningen i Gävleborgs län och då speciellt för byggnadsarbetarna?

Denna anhållan bordlades.

§ 18 Interpellation nr 40 om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten

Ordet lämnades på begäran till

Herr ERIKSSON i Arvika (fp), som yttrade:

Herr talman! Under mars månad kommer ca 35 000 värnpliktiga att rycka ut från förbanden runt om i landet. De möts av en arbetsmarknad där 128 000 människor är öppet arbetslösa och där sannolikt ännu fler inte har det arbete de är utbildade eller lämpade för eller mot sin vilja är deltidsarbetande.

Det är osäkert hur många av de värnpliktiga som har ett arbete att återvända till eller en nyanställning redan ordnad, men det är realistiskt att räkna med att var tredje utryckande värnpliktig inte vet vad han skall göra när militärutbildningen är avslutad.

Redan nu är 41 000 ungdomar under 25 år arbetslösa. I december var motsvarande siffra 32 400. Denna mycket höga och mycket allvarliga arbetslöshet kommer sannolikt att ytterligare stiga när de värnpliktiga rycker ut. Det är därför angeläget att utöver de ordinära insatserna för att stimulera sysselsättningen göra extra insatser för att skapa arbetstillfällen för de unga.

Sedan i höstas har företagen stimulerats att anställa ungdomar genom en subvention av den avtalsenliga lönen med 5 kr./timme. Det har resulterat i att ca 2 500 ungdomar fått arbete sedan december i fjol. Det kan sägas visa att åtgärden givit effekt men inte i den omfattning som varit önskvärd. Enligt uppgifter i tidningen Arbetsmarknaden har AMS resurser för att ge 10 000 personer sysselsättning genom den s. k. femkronan. Det antyds att informationen ännu inte trängt fram till alla företag. Det är därför angeläget att ansträngningarna att informera om denna möjlighet förbättras mot bakgrund av den stigande ungdomsarbets-

lösheten och de svårigheter som kommer att möta de uttryckande värnpliktiga.

Det är emellertid troligt, att ännu fler företag skulle bli intresserade av att anställa ungdomar för utbildning inom företaget om ersättningen per timme höjdes. Syftet med att subventionera lönekostnaden är att förmå företagen att anställa fler *nu* i stället för att vänta till dess en konjunkturuppgång fått effekt för respektive företag. Det är naturligtvis en fördel också för företagen om utbildningen är avklarad när produktionen måste ökas. De nyanställda ungdomarna kan då sättas i direkt produktivt arbete.

AMS har under senare år gjort förtjänstfulla insatser för att informera de uttryckande värnpliktiga om läget på arbetsmarknaden. Det hjälper naturligtvis inte med aldrig så god information om det inte finns möjliga arbetstillfällen att informera om. Inför en situation med hög ungdomsarbetslöshet som ytterligare kommer att spädas på under mars månad är det därför angeläget att regeringen lägger fram ett program för att ge ungdomarna arbete.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens medgivande att till herr inrikesministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att nedbringa arbetslösheten bland ungdomar särskilt med hänsyn till den ökning som kan befaras i samband med uttryckningen från förbanden under våren 1973?

Denna anhållan bordlades.

§ 19 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 4–12 mars 1973 på grund av utrikes resa.

Stockholm den 14 februari 1973

Bengt Norling

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 20 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 80 Herr *Werner* i Malmö (m) till herr handelsministern angående sysselsättningen vid svenska företag med handel på Grekland:

Vilka åtgärder avser herr statsrådet vidtaga i anledning av att sysselsättningen hotas vid somliga svenska företag med handel på Grekland på grund av den minskade efterfrågan på svenska produkter i nämnda land?

Nr 23

Onsdagen den
14 februari 1973

Nr 81 Herr *Stålhammar* (fp) till herr kommunikationsministern angående bestämmelserna om parkering framför övergångsställe och vid gatukorsning:

Anser statsrådet att det är förenligt med kraven på ökad trafiksäkerhet att minska det tillåtna avståndet för parkering framför övergångsställe och vid gatukorsning från tio till fem meter?

Nr 82 Herr *Fiskesjö* (c) till herr utrikesministern angående möjligheten för svenskar som vistas i Schweiz att utöva sin rösträtt vid 1973 års val:

Vilka åtgärder planerar regeringen vidtaga inför 1973 års val för att möjliggöra röstavlämning vid beskickning och konsulat för de svenskar som vistas i Schweiz?

Nr 83 Herr *Peterson* i Linköping (fp) till herr inrikesministern om sysselsättningsfrämjande åtgärder med anledning av byggarbetsgruppens förslag:

Vilka initiativ avser statsrådet ta för att förbättra sysselsättningen med anledning av byggarbetsgruppens förslag?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 16.22.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert